

ANAYASA MAHKEMESİNİN İPTAL KARARLARININ “CEZA KANUNLARININ ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI”NA ETKİSİ¹

THE EFFECT OF ANNULMENT DECISIONS OF THE CONSTITUTIONAL COURT ON “IMPLEMENTATION OF CRIMINAL LAWS IN TERMS OF TIME” Ersin ŞARE²

ÖZET

Anayasa Mahkemesi bir suç düzenlemesini açıkça Anayasa’ya aykırı bularak iptal ettiğinde failer lehine hukuki bir durum ortaya çıkabilmektedir. Bir suç düzenlemesinin anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edilmesi, bir kanunun yasama organı tarafından yürürlükten kaldırılması ile eşdeğer düşünülebilir. Bununla birlikte bir ceza hükmünün Anayasa Mahkemesi tarafından iptali halinde ortaya çıkacak sonuçların ve etkilerinin ne olacağına ilişkin tespitte bulunmak her zaman kolay değildir. Zira Anayasa’nın 153. maddesinin 5. fıkrasındaki açık hüküm uyarınca Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu iptal kararları geriye yürümez. Ancak bu hüküm, hem iptal kararının hukuki mahiyeti hem de ceza hukukunun temel ilkelerinden olan “*lehe kanun geçmişe yürür*” ilkesi ile açıkça çelişmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anayasa, Ceza Hukuku, Lehe Kanun, Anayasa Mahkemesi, İptal

1 Araştırma Makalesi
Makale Gönderim Tarihi: 26.11.2022
Makale Kabul Tarihi:2.08.2023

2 Avukat, Arabulucu, Mersin Barosu, (15 Ekim 2011-15 Aralık 2022 tarihleri arası hakim olarak görev yapmıştır.) ersinshare@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-1441-5146

ABSTRACT

When the Constitutional Court annuls a crime regulation as clearly unconstitutional, a legal situation may arise in favor of the perpetrators. The annulment of a criminal regulation on the grounds that it is unconstitutional can be considered equivalent to the repeal of a law by the legislature. However, it is not always easy to determine what the consequences and effects will be if a criminal provision is annulled by the Constitutional Court. Because, pursuant to the clear provision in the 5th paragraph of Article 153 of the Constitution, the annulment decisions of the Constitutional Court are not retroactive. However, this provision clearly contradicts both the legal nature of the annulment decision and the principle of “the law in favor of which is retroactive”, which is one of the basic principles of criminal law.

Keywords: *Constitution, Criminal Law, Favorable Law, Constitutional Court, Annulment*

GİRİŞ

Çoğunluğu elde edip iktidara gelen yönetimlerin, kurucu iktidar çoğunluğuna sahip olmadıkları halde bir süre sonra anayasanın çizdiği kalıpların dışına çıkma eğilimi gösterdikleri tespiti yapılmış; azınlıkta kalan kişilerin hakları ile çoğulcu demokrasiyi ve hukuk devletini korumak için ilk olarak 1960 Anayasasında, Anayasa Mahkemesinin kuruluş ve işleyişine ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.³ 1982 Anayasasında da yine belli başlı yasama işlemleri ile kanun ve diğer belirtilen düzenlemelerin anayasaya uygunluğunun denetimi ve belirli davaların görülmesi için Anayasa Mahkemesinin kurulması yoluna gidilmiştir.⁴ Altmış yılı geçkin bir tarihi olan Anayasa Mahkemesi, yasama işlemlerinin denetimi, siyasi partilerin kapatılması davalarına bakma ve belli mevkide bulunan kişileri Yüce Divan sıfatı ile yargılama görevini üstlenmesinin yanı sıra günümüzde vatandaşların hak ihlali başvurularını incelemekle görevlendirilmiştir. Bireysel başvuru olarak adlandırılan bu yöntem, özellikle yargı yetkisini kabul ettiğimiz Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin vermiş olduğu çok sayıda ihlal kararının tekrarlanmaması için getirilmiştir.⁵

Hak ihlali iddialarının çoğunluğu genellikle ceza yargılamaları ile ilgilidir. Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru yönünden vermiş olduğu kararlar sadece başvuran ve ilgili davadaki tarafları etkilemektedir. Oysa kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi sonucu verilen kararlar herkes için geçerli olmaktadır. Son zamanlarda Anayasa’da öngörülen ve “*itiraz yolu*” olarak adlandırılan yöntemle çok sayıda ceza hükmü denetim için Anayasa Mahkemesinin önüne taşınmıştır. Bu hükümlerle ilgili olarak Anayasa Mahkemesinin önemli sayıda iptal kararı verdiği gözlenmektedir. Anayasa’ya aykırı bir ceza hükmüne dayanılarak verilen bir mahkumiyetin, bireysel olarak vatandaşın hakkını ihlal etmiş olması kaçınılmazdır. Norm denetimi sonucu verilen bu iptal kararları, bireysel hak ihlali iddialarının en başından önüne geçebilecek niteliktedir; zira sadece itiraz yoluyla başvuru yapılan mahkemede tarafları değil, ülkedeki benzer nitelikte yargılamalar yapan tüm mahkemeleri bağlar.

Anayasa Mahkemesi bir suç düzenlemesini açıkça Anayasa’ya aykırı bularak iptal ettiğinde failler lehine hukuki bir durum ortaya çıkabilmektedir. Bir suç düzenlemesinin anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edilmesi, bir kanunun yasama organı tarafından ilga edilmesi (yürürlükten kaldırılması) ile

3 Bkz. Yılmaz Aliefendioğlu, “Türk Anayasa Yargısında İptal Davası ve İtiraz Yolu”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 1, S. 1, s. 137: “Anayasa Mahkemesi, nesnel ölçütler kullanarak ve ülke gerçeklerini göz önünde tutarak yasaların anayasaya uygunluğunu yargı yoluyla sağlarken, yasamayı anayasal sınırlar içinde tutar, anayasanın öngördüğü temel hak ve özgürlükleri kollarken, çoğunluğun azınlığa tahakküm etmesini önler, böylece cumhuriyetin hukuk devleti niteliğinin koruyucusu ve güvencesi olur.” s. 137,

4 Bkz. 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası madde 146 vd.

5 Bkz. 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası madde 148/3: “Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.”

eşdeğer düşünülebilir.⁶ Bununla birlikte bir ceza hükmünün Anayasa Mahkemesi tarafından iptali halinde ortaya çıkacak sonuçların ve etkilerinin ne olacağına ilişkin tespitte bulunmak her zaman kolay değildir. Zira Anayasa'nın 153. maddesinin 5. fıkrasındaki açık hüküm uyarınca Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu iptal kararları geriye yürümez.⁷ Ancak bu hüküm, hem iptal kararının hukuki mahiyeti hem de ceza hukukunun temel ilkelerinden olan “*lehe kanun geçmişe yürür*” ilkesi ile açıkça çelişmektedir. Bu durumda anayasa hükmüne mi, iptal hükmünün hukuki niteliğine mi yoksa ceza kanununda da yer bulan evrensel ceza hukuku ilkesine mi riayet edileceği soruları ortaya çıkmaktadır. Aşağıda bu soruların cevaplarını bulmak maksadıyla Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarının ceza kanunlarının zaman yönünden uygulanması üzerindeki etkisi konusu incelenecektir.

Çalışmayı daha anlaşılır kılmak için öncelikle “*ceza kanunlarının zaman bakımından uygulanması*” konusuna değinilecek ve sonrasında esas konu ile ilgili açıklama yapılacaktır.

1. CEZA KANUNLARININ ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI

1.1. Ceza Kanunlarının Yürürlüğe Girmesi ve Yürürlükten Kaldırılması

Ceza kanunlarının yasama organınca kabulü, yürürlüğe girmesi ve yürürlükten kalkması, diğer hukuk normlarının tabi olduğu kurallara tabidir ve özellik ya da farklılık göstermez.⁸ Bununla birlikte maddi ceza hükmü niteliğindeki genel veya özel af kanunları, diğer kanunlardan farklı olarak Meclis üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kabul oyu ile yasalastırılabilir.⁹

Yürürlüğe gireceği tarih kanun metninde açıkça belirtilmiş ise kanun o tarihte yürürlüğe girer; ancak bu belirleme yapılmamışsa Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe gireceği kabul edilmelidir.¹⁰ Bir kanunun ve özelinde bir ceza hükmünün,

6 Bir kanunun yürürlükten kaldırılması ile iptal edilmesi aynı hukuki sonuçları doğuracaksa da; “*ilga*” ile “*iptal*” farklı esaslara dayanır; yasama meclisince bir kanun yürürlükten kaldırıldığında yani ilga edildiğinde meşruiyeti ve hukukiliği inkar edilmez; ancak bir kanun Anayasa Mahkemesince iptal edildiğinde hukukilik ve meşruluk vasıfları inkar edilir. Bkz. Paolo Rossi, “Ceza Kanunlarının Anayasaya Aykırılığının Kontrolü”, Çev: Öztekin Tosun, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 29, S. 1-2, s. 338.

7 “*Anayasada, kazanılmış hakları ve hukuksal güvenliği ortadan kaldırıcı ya da toplumun adalet anlayışını zedeleyici sonuçlar doğurmasından kaygı duyulması nedeniyle, Anayasa Mahkemesince verilmiş iptal kararlarının geriye yürümezliği kabul edilmiştir.*” Bkz. Yılmaz Aliefendioğlu, “Anayasa Mahkemesi’nce Verilen İptal Kararlarının Zaman İçinde Etkisi”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 23, S. 3, s. 3.

8 Tahir Taner, *Ceza Hukuku Umumi Kısım*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1953, s. 168; Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, Savaş Yayınevi, 18. Baskı, Ankara, 2012, s. 63.

9 Bkz. Anayasa 87. madde.

10 1322 sayılı Kanunun yürürlükte olduğu dönemde, meclis tarafından kabul edilen ve Cumhurbaşkanı tarafından reddedilmeyip yayımlanmasına karar verilen kanunun, yürürlüğe gireceği tarih kanun metninde açıkça belirtilmemişse, 1322 sayılı Kanunun 3. maddesinin gereği olarak Resmî Gazetede yayımlandıktan 45 gün sonra yürürlüğe gireceği kabul edilmekteydi. 1322 sayılı Kanun, 10.05.2018 tarih ve 7142 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak, Bakanlar Kurulu’na 02.07.2018 tarihinde kararlaştırılan 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 231. maddesindeki düzenleme ile yürürlükten kaldırılmıştır.

yürürlüğe girmesi ve yürürlükten kalkması için mutlak surette Resmî Gazetede yayımlanması gerekir.

Ceza kanununda kapsamlı değişiklik yapıldığında; halkın ceza kanunundaki değişiklikleri öğrenebilmesi ve yeni ceza kanunlarını uygulayacak makamların, değişiklikleri tam anlamıyla benimseyip uygulayabilmeleri için çoğunlukla yayım tarihinde değil, ileri bir tarihte yürürlüğe gireceği hüküm altına alınmaktadır.¹¹ Nitekim 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu 26.09.2004 tarihinde Mecliste kabul edilmiş, 12.10.2004 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Aynı Kanun’un 344. maddesinin 1. fıkrasının c bendinde; a ve b bentlerinde belirtilen suçlar hariç, Kanun’un 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe gireceği hüküm altına alınmıştır.¹²

Bir kanunun yürürlükten kaldırılması, yine bir kanunla ya da Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu iptal kararı ile mümkün olmaktadır. Kanunun yürürlüğe girmesinde olduğu gibi yürürlükten kalkacağı tarih kanunda açık bir şekilde gösterilebilir; ancak tarih gösterilmemişse Resmî Gazetede yayımlandığı günden itibaren yürürlükten kalktığı kabul edilmelidir. Norm denetimi sonucu bir ceza hükmü anayasaya aykırı bulunduğu Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu iptal kararının yürürlüğünü ve sonuçlarını azami bir yıl süreyle erteleme yetkisi bulunmaktadır.¹³

Sürelî kanunlar hariç bir kanunun kendiliğinden yürürlükten kalkması söz konusu değildir. Uzun süre hiç uygulanmayan bir kanunun yürürlükten kalkmış olduğu kabul edilemez.¹⁴

Kanunların yürürlüğe girmesi ve yürürlükten kaldırılması, aynı zamanda kanunların zaman bakımından uygulanması sorununu beraberinde getirir.¹⁵

11 Taner, *Ceza Hukuku...*, s. 170-171.

12 Mehmet Emin Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, 11. Baskı, Ankara, 2017, s. 129. TCK’nın 344. maddesinin 1. fıkrasının a bendinde: “İmar kirliliğine neden olma” başlıklı 184 üncü maddenin yayım tarihinde; b bendinde: “Çevrenin kasten kirlenmesi” başlıklı 181 inci maddesinin birinci fıkrası ile “Çevrenin taksirle kirlenmesi” başlıklı 182 nci maddenin birinci fıkrasının, yayım tarihinden itibaren iki yıl sonra yürürlüğe gireceği hüküm altına alınmıştır.

13 Bkz. Anayasa 153. madde 3. fıkra: “...Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.”

14 Taner, *Ceza Hukuku...*, s. 172. Örf ve adet hukukunun, bir kuralın uygulanmasına engel olabileceği belirtilmektedir. Bkz. Hamide Zafer, *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75*, Beta Yayınevi, 4. Bası, İstanbul, 2015, s. 90. Zafer, düğünlerde belirli bir miktarın üzerinde harcama yapılmasını yasaklayan ve bu emre karşı gelenlerin cezalandırılmasını öngören kanunun Anadolu’da uygulanamaz hale geldiğini ifade etmektedir. Bkz. s. 90.

15 Zeki Hafizoğulları - Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, US-A Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara, 2017, s. 29.

1.2. Ceza Kanunlarının Zaman Bakımından Uygulanmasına İlişkin Tespitler

İlke olarak yürürlüğe giren kanunların derhal uygulanması gerekir.¹⁶ Ancak ceza hukukundaki temel ilkelerden biri olan “suçta ve cezada kanunilik ilkesi” ceza kanunlarının zaman bakımından uygulanmasının tespitinde farklı bir durumu ortaya çıkarır ve zaman bakımından uygulanma sorunu esasında bu ilkeden kaynaklanır. Zira yasama organınca çıkartılan yeni bir kanunla suç niteliği taşımayan bir davranış suç haline getirildiğinde, geçmiş olaylara uygulanması mümkün değildir; kısaca kişilerin aleyhine olan kanun geçmişe yürümez.¹⁷ Nitekim Anayasa’nın 38. maddesinin 2. fıkrasında yer alan “kimse işlediği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz” hükmü hem suçların kanuniliği ilkesine, hem de onun bir sonucu olan kanunların zaman bakımından uygulanmasının sınırına işaret etmektedir.¹⁸

Ceza kanunlarının zaman bakımından uygulanmasını hüküm altına alan TCK’nın 7. maddesi üç farklı durumu düzenlemiştir. Birincisi, kanunun yürürlüğe girmesi ile yeni bir suçun yaratılmış olmasıdır. İkincisi, suç teşkil eden davranışa karşılık gelen ceza normunun yürürlükten kaldırılmasıdır: Bir suç tamamen ortadan kaldırılabileceği gibi suça karşılık gelen normun kapsamı sınırlandırılarak, suç teşkil eden davranış normun dışarısına çıkarılmakla suç olma niteliğini kaybedebilir.¹⁹ Üçüncü durum ise kanunların birbirini izlemesidir,²⁰ yeni kanun yeni suçlar yaratmaz ya da var olan suçları ortadan kaldırmaz fakat daha önce suç olan ve halen de suç olmaya devam eden harekete ilişkin cezai uygulamaları değiştirir.²¹ Bunun gibi bir durumda ceza kanununun zımnı (örtük) biçimde yürürlükten kaldırılması söz konusu olabilir.²²

Fail yönünden lehe durum yaratan kanun değişikliği geçmişe yürür. Örneğin hareketi suç olmaktan çıkararak ya da cezayı azaltan kanun, failin lehinedir ve bu

16 Bkz. Tekin Akıllıoğlu, “Yasaların (Anayasa Dahil) Zaman İçinde Uygulanması”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 1, S. 1 s. 280: “Bu noktayı bir Anayasa Mahkemesi kararı ile doğrulamak gerekirse, Yüksek Mahkemeye göre, ilke olarak yasaların derhal uygulanması gerekir.”

17 Veli Özer Özбек vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, 10. Baskı, Ankara, 2019, s. 121.

18 Hafizoğulları - Özen, *Türk Ceza...*, s. 29.

19 Toroslu, *Ceza Hukuku...*, s. 64.

20 “İç hukuk bakımından aynı konuya ilişkin ve aynı nitelikte iki yasanın aynı zamanda uygulanması söz konusu olmaz; doğal olan yasaların birbirini izlemesidir.” Bkz. Akıllıoğlu, “Yasaların (Anayasa...”, s. 279.

21 Toroslu, *Ceza Hukuku...*, s. 65.

22 Faruk Erem vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, 14. Baskı, Ankara, 1997, s. 135; ayrıca bkz. Kayihan İçel, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2016. s. 145: “Aynı yasayı düzenleyen iki yasanın çelişik durumundan yeni yasanın diğerini yürürlükten kaldırdığı sonucuna ulaşılabılır; genel bir düzenleme varken, özel bir düzenleme ile norm yürürlükten kaldırılabilir; zira özel normun önceliği ilkesi uygulanacaktır.”; Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Yetkin Yayınevi, 7. Baskı, Ankara, 2016, s. 129.

nedenle “suçun, işlendiği zamanın kanununa tabi oluşu” ilkesinin yani “geçmiş yürüme yasağı”nın istisnası olarak geçmiş olaylara uygulanması kabul edilmektedir.²³

Ceza kanunlarının zaman bakımından uygulanmasının sınırlarının, “aleyhe kanunun geçmişe yürümemesi” ve “lehe kanunun geçmişe yürümesi” ilkeleri çerçevesinde çizildiği söylenebilir.²⁴ Konuyu bu iki ilke çerçevesinde açıklamak daha aydınlatıcı olacaktır.

1.2.1. Aleyhe Olan Kanunun Geçmişe Yürümemesi (Uygulanmaması) (Geçmişe Yürüme Yasağı)

Yeni bir suç içeren ceza hükmü yürürlüğe konulduğunda, geçmişe yürüme (uygulanma) yasağı söz konusu olacaktır. Sonradan çıkartılan bir kanunla geçmiş eylemleri cezalandırmak mümkün değildir. “Geçmişe yürüme yasağı” suçta kanunilik ilkesinin bir sonucudur ve hatta denilebilir ki “geçmişe yürüme yasağı”nın varlığı halinde ancak suçta kanunilik ilkesi geçerliliğini sürdürebilir.²⁵ Yeni yürürlüğe sokulan kanun, bir eylemin cezasını ağırlaştırıyorsa,²⁶ failin hukuki durumunu aleyhine olacak biçimde kötüleştiriyorsa ya da failin ceza almasını kolaylaştırıyorsa geçmişe yürüme yasağı kapsamında olduğu kabul edilmelidir.²⁷ Örneğin teşebbüs aşamasında kalan bir suç, tamamlanmış suç gibi cezalandıran bir değişikliğin failin aleyhine olduğu kabul edilmelidir.²⁸

TCK’nın 7. maddesindeki açık düzenleme nedeniyle aleyhe nitelikteki güvenlik tedbirlerine ilişkin kanun değişiklikleri geçmişe yürüme yasağı kapsamındadır.²⁹

Geçmişe uygulama yasağı mahkemeleri bağladığı gibi ceza hükümlerini oluşturan ve yürürlüğe sokan yasama organını da sınırlar. Yasama organı yani kanun koyucu, failerin aleyhine olan yeni ceza hükümlerini, geçmişteki olaylara uygulanacak biçimde yürürlüğe sokamaz.³⁰ Nitekim Anayasa’nın, “Temel hak ve

23 Erem vd., *Türk Ceza...*, s. 129; Nur Centel vd., *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, Beta Yayınevi, 11. Baskı, İstanbul, 2020, s. 102.

24 Özbek vd., *Türk Ceza...*, s. 121.

25 Sulhi Dönmez - Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt I*, Der Yayınları, 14. Bası, İstanbul, 2016, s. 259; Özbek vd., *Türk Ceza...*, s. 123.

26 Cezası ağırlaşan suç, yürürlüğe girmeden önceki eylemlere uygulamak “kanunsuz ceza olmaz” kuralına aykırı olacaktır. Bkz. Erem vd., *Türk Ceza...*, s. 130.

27 Özbek vd., *Türk Ceza...*, s. 123.

28 Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, 19. Baskı, Ankara, 2016, s. 71; bkz. TCK 79/1-son cümle: 22.07.2010 tarihli ve 6008 sayılı Kanununun 6 ıncı maddesiyle “Suç, teşebbüs aşamasında kalmış olsa dahi, tamamlanmış gibi cezaya hükmolünür.” hükmü getirilmiştir. Şüphesiz bu hüküm failerin aleyhinedir.

29 Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 150.

30 İçel, *Ceza Hukuku...*, s. 110.

hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması” başlıklı 15. maddesinin 2. fıkrasında “suç ve cezalar geçmişe yürütülemez” hükmüne yer verilmiştir. Yasama organınca faillerin aleyhine olacak ve geçmiş olaylara uygulanacak biçiminde bir kanunun yürürlüğe konulması durumunda, Anayasa Mahkemesi tarafından ilgili kanunun iptaline karar verilebilecektir.³¹

1.2.2. Lehe Olan Kanunun Geçmişe Yürümesi (Uygulanması)

Yasama organı tarafından uygulanmakta olan bir ceza hükmü, çıkartılan bir kanun ile açıkça yürürlükten kaldırılabilir ya da yeni bir düzenleme ile zımnen yürürlüğü sona erdirilebilir. Yeni kanun ile belirli eylemlere karşılık gelen suçun cezası hafifletilebilir ya da failin lehine olacak biçimde cezanın türü değiştirilebilir. Bu gibi durumlarda failin lehine olan kanun geçmiş olaylara uygulanacaktır.³²

Yasama organının tasarrufu dışında bir suçun yürürlükten kaldırılması ya da bir eyleme karşılık gelen suçun cezasının hafifletilmesi Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu iptal kararları ile söz konusu olabilir.³³

Sadece bir eylemin suç olmaktan çıkarılması ya da bir suçun cezasının hafifletilmesi halleri değil, bir eylemin suç olması için daha fazla şart arayan bir düzenleme ya da resen soruşturulan ve kovuşturulan bir eylemi, şikayete tabi kılan yeni bir düzenleme de failin lehinedir.³⁴ Yine bir suçun resen kovuşturulurken sonrasında yapılan düzenleme ile uzlaşmaya tabi kılınması failin lehinedir ve geçmişe yürür.³⁵ Suç tanımındaki unsurlar başka bir kanun tarafından tanımlanıyorsa, bu kanundaki değişikliğin de lehe ya da aleyhe olup olmadığının değerlendirilmesi gerekir;³⁶ örneğin evlenme yaşağını düzenleyen Türk Medeni Kanunu’nun ilgili hükmünün kapsamı daraltıldığında ceza kanunu bağlamında fail lehine bir durum ortaya çıkacaktır.³⁷

31 Bununla birlikte “geçmişe yürümeme ilkesi”nin ceza hukuku alanında geçerli olduğu ifade edilmekte; kanun koyucunun Anayasa’daki güvencelere aykırı olmamak koşuluyla geriye yürür nitelikte kanun getirmesine engel bulunmadığı belirtilmektedir. Bkz. Akıllıoğlu, “Yasaların (Anayasa...)”, s. 284.

32 Kanun koyucunun bir hatayı veya adaletsizliği düzelttiği için lehe kanunun geçmişe uygulanması gerektiği ifade edilse de; aynı yorum “geçmişe yürümeme” yasağı ile çelişki yaratacaktır; zira bir hatanın ya da adaletsizliğin düzeltilmesi söz konusu ise aleyhe de olsa yürürlüğe giren yasa geçmiş olaylara uygulanabilmelidir. Bkz. Erem vd., *Türk Ceza...*, s. 130.

33 Centel vd., *Türk Ceza...*, s. 99.

34 Erem vd., *Türk Ceza...*, s. 145.

35 Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 04.07.2022 tarih ve 2019/4-630 Esas 2022/511 Karar.

36 Zafer, *Ceza Hukuku...*, s. 96.

37 “Reşit olmayanla cinsel ilişki” suçunun düzenlendiği Türk Ceza Kanunu’nun 104. maddenin 2. fıkrasında; “Suçun mağdur ile arasında evlenme yaşağı bulunan kişi tarafından işlenmesi halinde, şikayet aranmaksızın, on yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.” hükmü yer almaktadır. Aralarında evlenme yaşağı olan kişiler de Türk Medeni Kanunu’nun 129. maddesinde düzenlenmiştir. TMK’nın 129. maddesindeki değişiklik lehe ya da aleyhe olmak üzere TCK’nın 104/2. maddesini de etkileyecektir.

İşlendiği zamanda kanuna göre suç sayılan davranış, kanunun yürürlükten kaldırılması ile artık suç teşkil etmiyorsa; soruşturma aşamasında kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilecek; kovuşturma aşamasında ise davranış suç teşkil etmediğinden beraat kararı verilecek; hüküm verilmiş hatta kesinleşmiş olsa dahi hükmün infazı yerine getirilmeyecektir.³⁸ Bir suçu düzenleyen kanunun bir şekilde yürürlükten kalkması, ceza hukuku bakımından kendiliğinden sonuç doğuracaksa da; diğer hukuk dallarına ilişkin sonuçlarının kendiliğinden ortadan kalkmayacağı ifade edilmektedir.³⁹

Bir davranış suç olmaktan çıkarıldığında, ceza mahkumiyetinin tüm sonuçları kendiliğinden ortadan kalksa da⁴⁰ özellikle cezanın infazındaki tereddütleri gidermek için ceza mahkumiyetini veren mahkemenin vereceği bir tespit hükmüne ihtiyaç duyulabilir. Bir suçu tamamen ortadan kaldırmamakla beraber cezasını hafifleten bir kanun yürürlüğe girdiğinde her hâlükârda bir mahkeme kararına ihtiyaç bulunmaktadır.⁴¹

Dava devam ederken kanunda değişikliğe gidilmesi halinde, mahkeme kendiliğinden harekete geçip lehe kanun değerlendirmesi yapacaktır. Ancak kesinleşmiş hükümler yönünden yetkinin hangi mercide olduğu konusu duraksamaya yol açabilir. İnfaz aşamasında infaz hakimliklerinin yetkisi bulursa da ülkemizde lehe kanun uygulamalarını yine mahkûmiyet hükmünü veren esas mahkemesi dosya üzerinden yapmaktadır.⁴² Dosya üzerinden yapılan uyarlama yargılaması ile ceza mahkumiyeti kaldırılmakta ya da ceza düşürülmekte; ayrıca infazın durdurulmasına ilişkin kararlar verilmektedir. Uyarlama yargılamasının özellikleri 5252 sayılı Kanun ile belirlenmiştir. Lehe kanun değerlendirmesi esasen duruşmasız yapılı; ancak araştırma yapılması, kanıt toplanması, takdir hakkının kullanılması veya cezanın bireyselleştirilmesi için gerekiyorsa duruşma açılmalıdır.⁴³ Uyarlama yargısı sonucu verilen yeni hükmün istinaf ve temyize tabi olduğu savunulsa da⁴⁴ Yargıtay kanun yolunun itiraz merci olduğu yönünde görüş bildirmektedir.⁴⁵ Ayrıca uyarlama yargılamasında kazanılmış hakkın olmayacağı ifade edilmektedir.⁴⁶

38 Hafizoğulları - Özen, *Türk Ceza...*, s. 30.

39 Centel vd., *Türk Ceza...*, s. 101; Özbek vd., *Türk Ceza...*, s. 124.

40 Kanunda yer alan kendiliğinden kalkma ifadesinin, “herhangi bir açıklayıcı hüküm veya karara ihtiyaç olmaksızın kalkma” olarak anlaşılması gerektiği ifade edilmektedir. Bkz. Erem vd., *Türk Ceza...*, s. 139.

41 Erem vd., *Türk Ceza...*, s. 140.

42 Demirbaş, yetkinin infaz hakimliklerine değil, mahkemelere ait olması gerektiğini ifade etmektedir. Bkz. Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, 8. Baskı, Ankara, 2012, s. 123; ayrıca bkz. Dönmezer - Erman, *Nazari ve...*, s. 270.

43 Hakeri, *Ceza Hukuku...*, s. 80.

44 a.k., s. 81.

45 Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 08.06.2022 tarih ve 2020/8-12 Esas 2022/425 Karar.

46 Hakeri, *Ceza Hukuku...*, s. 81.

İnfaz sadece kişinin cezaevinde hapis cezasını çekmesi anlamına gelmemektedir; belli sürenin geçmesi ile hükümlü hakkında koşullu salıverme kararı verilebilmekte ve adeta belirlenen koşullar dahilinde çekmesi gereken cezanın geri kalan kısmını dışarıda infaz etmektedir. Koşullu salıvermeden yararlanan ve serbest bırakılan bir hükümlü hali hazırda cezasını tamamen infaz etmemiş olduğundan lehe olan kanun değişikliğinden faydalanacak; dışarıda denetim altında olacağı süre lehe kanuna göre yeniden hesaplanacaktır.⁴⁷

Kanunun yürürlükten kaldırılması ile birlikte bir davranış suç olmaktan çıktığında, ceza mahkumiyetine ilişkin tüm sonuçlar ortadan kalktığına göre, ceza mahkumiyetine bağlı olarak hükmedilen hak yoksunlukları da kendiliğinden ortadan kalkacaktır.⁴⁸

Failin lehine olan kanun değişikliklerinden cezası infaz edilen mahkumların da yararlandırılması, yani lehe değişikliklerin, kesinleşmiş ve infaz edilmiş hükümlere etki etmesi gerektiği belirtilmektedir.⁴⁹ Bununla birlikte lehe kanunun kesinleşmiş hükümler üzerindeki etkisi konusu öğretilerde tartışmalıdır⁵⁰ ve ülkelerin uygulamaları birbirinden farklılık göstermektedir. İtalyan Ceza Kanunu'nun 2. maddesinin 2. fıkrasında; *bir eyleme karşılık gelen suçun tamamen ortadan kaldırılması durumunda lehe olan değişikliğin mahkumiyeti, infazı ve cezai sonuçları kendiliğinden ortadan kaldıracığı* hüküm altına alınmıştır. Aynı maddenin 3. fıkrasında ise; *bir suçu ortadan kaldırmamakla birlikte failin lehine olan bir kanun değişikliğinin hüküm kesinleştikten sonra uygulanmayacağı* hükmüne yer verilmiştir.⁵¹ İki hüküm birlikte değerlendirildiğinde, bir suçu tamamen ortadan kaldıran lehe değişiklik ile bir suçu tamamen ortadan kaldırmamakla birlikte failin lehine durum yaratan kanun değişikliğine farklı sonuçların bağlandığı söylenebilir. Fransız Ceza Kanunu'nda da benzer bir anlayışın kabul edildiğini söylemek mümkündür; Fransız Ceza Kanunu'nun 112-4 maddesinin 1. fıkrasında; *failin lehine olarak gerçekleştirilen bir kanun değişikliğinin eski kanun döneminde verilmiş kesin hükmün geçerliliğine*

47 a.k., s. 71.

48 Bahri Öztürk - Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, Seçkin Yayınevi, 13. Baskı, Ankara, 2013, s. 127.

49 Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 132; İçel, *Ceza Hukuku...*, s. 148.

50 Öğretilerde lehe kanunun kesin hükmü etkilememesi gerektiğini savunan görüşler bulunmaktadır; bu görüşler ve gerekçesi için bkz. Erem vd., *Türk Ceza...*, s. 150. İçel, lehe kanun uygulamasının, hükmün kesinleşmesine kadarki süre içerisinde yürürlüğe giren kanunlarla sınırlandırılmasının gerektiğini belirtmekte; zira kesin hükümden sonra yürürlüğe giren kanunların geçmişe yönelik biçimde yürürlüğünün, kesin hükmün niteliği ile bağdaşmadığını ifade etmektedir. Bkz. İçel, *Ceza Hukuku...*, s. 114. Farklı görüşte olan Erem/Danışman/Artuk'a göre, lehe kanunun kesinleşmiş bütün mahkumiyet kararlarını gözden geçirmeye yol açacak olmasının aksi görüşü yani kesin hükmü etkilemeyeceği görüşünü savunmanın haklı gerekçesi olmayacağını ifade etmektedirler. Bkz. Erem vd., *Türk Ceza...*, s. 150. Dönmezer/Erman'da, cezayı kaldıran veya hafifleten kanun değişikliğinin, henüz yargılanmamış suçlar için olduğu kadar, kesin hükmü bağlanmış mahkumiyetler, yargılanmış ve hatta cezası çekilmekte olan suçlar hakkında da uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Bkz. Dönmezer - Erman, *Nazari ve...*, s. 267-269.

51 Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 144; Soyaslan, *Ceza Hukuku...*, s. 132.

etki etmeyeceği belirtilmiş; ancak 2. fıkrada, *yeni kanunla bir eyleme karşılık gelen suçun tamamen ortadan kaldırılması durumunda eski kanun döneminde verilen hükmün infazının sonlandırılacağı* hüküm altına alınmıştır.⁵² Alman Ceza Kanunu’nun 2. maddesinin 3. fıkrasına göre, *lehe kanun ancak failin işlenmesi (tamamlanması) ile hükmün verildiği zaman arasında yürürlüğe girmesi durumunda uygulanabilmektedir*;⁵³ başka bir ifade ile lehe kanun değişiklikleri kesin hükümlere etki etmemektedir.

Lehe kanunun kesinleşmiş hükümleri etkilemeyeceği savunulduğunda kesinleşmiş bir ölüm cezası, kanun değişip hapis cezasına çevrilse dahi infaz edilebilecektir.⁵⁴ Böyle bir yorum hem TCK’daki açık düzenlemeye hem de ölüm cezasının kaldırıldığı Anayasa’ya aykırı olacaktır. Türk Ceza Kanunu, bir eyleme karşılık gelen suçu tamamen ortadan kaldırmamakla beraber failin lehine olan bir kanun değişikliğinin de kesin hükme etki edeceğini kabul etmektedir. TCK’nın 7. maddesinin 2. fıkrasında yer alan; *“suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanunların hükümleri farklı ise, failin lehine olan kanun uygulanır ve infaz olunur.”* hükmü uyarınca Türk hukukunda hüküm kesinleşmiş olsa bile sonradan yürürlüğe giren kanun, lehe ise kesin hüküm ortadan kaldıracak ve infazı durduracaktır.⁵⁵ Bununla birlikte lehe değişikliğinin kesinleşmiş ve infaz edilmiş hükümlere etki edip etmeyeceği konusunda kanunda bir açıklık bulunmamaktadır. Kesin hükmün niteliği ve kanundaki düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, infaz edilmiş kesin hüküm ile infaz edilmemiş kesin hüküm arasında ayırım yapılmalı; bir davranışı tamamen suç olmaktan çıkarmamakla birlikte failin lehine olan bir kanun değişikliği, kesinleşmiş ve infaz edilmiş ise geçmiş mahkumiyetleri etkilememelidir.

Kanun ile bir davranışın suç olmaktan çıkarılmasının bir yerde af hükmünde olduğu ifade edilmektedir.⁵⁶ Ancak Türkiye’deki mevzuat dikkate alındığında bir davranışın suç olmaktan çıkarılmasının genel aftan da öte sonuçlar doğurduğunu söylemek gerekir. 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu’nun 9. maddesinin 1. fıkrasının d bendine göre; genel af halinde adli sicil bilgileri, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğüne silinerek arşiv kaydına alınacaktır. Ancak bir davranış suç olmaktan çıkarıldığında, bu suçtan mahkumiyete ilişkin adli sicil ve arşiv kayıtları, talep aranmaksızın tamamen silinmektedir.⁵⁷ Bir kişiye silah ruhsatı verilirken arşiv kaydındaki suç dikkate alınabilecekken,⁵⁸ bir davranışın suç olmaktan çıkarılması hallerinde bu davranışa dayanılarak ruhsat talebinin geri çevrilmesi mümkün

52 Dönmezer - Erman, *Nazari ve...*, s. 268.

53 Eric Hilgendorf - Brian Valerius, *Alman Ceza Hukuku Genel Kısım*, Çev: Salih Oktar, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 64.

54 Erem vd., *Türk Ceza...*, s. 150.

55 Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 144.

56 Hafizoğulları - Özen, *Türk Ceza...*, s. 30.

57 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu’nun 12. maddesinin 2. fıkrası.

58 Bkz. 6136 sayılı kanuna dayanılarak çıkarılan *“Ateşli Silahlar ve Bıçaklar İle Diğer Aletler Hakkında Yönetmelik”*’in *“Silah ruhsatı verilmesini engelleyen haller”* başlıklı 16. maddesi.

olmayacaktır. Yani bir davranışın suç olmaktan çıkarılması, bu suç sanki hiç işlenmemiş gibi sonuç doğurmaktadır.

Ceza hükümlerinin zaman bakımından uygulanmasına ilişkin farklı sınıflandırmalar söz konusudur. Bir sınıflandırmaya göre; ceza kanunları sürekli, süreli veya istisnai (geçici) olmak üzere üçe ayrılmaktadır;⁵⁹ yürürlükten kaldırılmaya kadar uygulanan, ne zaman ortadan kaldırılacakları belli olmayan kanunlar “*sürekli kanunlar*”dır;⁶⁰ Türk Ceza Kanunu’nun bir bütün olarak sürekli kanun niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür. “*Süreli kanunlar*”, yürürlük süreleri önceden belirtilen ve belirtilen sürede yürürlükte kalan kanunlardır.⁶¹ Savaş, deprem, su baskını, şiddet olaylarının yaygınlaşması, salgın hastalık gibi durumlarda olağanüstü hâl ilan edildiğinde bazı kanunlar, beraberinde yürürlüğe girmektedir. Belli koşullarla beraber yürürlüğe giren bu kanunlara “*istisnai (geçici) kanun*” adı verilmektedir. Aslında yürürlükte olan bu kanunlar sadece belli koşullarda uygulanmakta, koşulların ortadan kalkması ile uygulanması sona ermektedir; uygulanma süreleri, ilgili oldukları olayların devam sürelerine bağlıdır.⁶² İstisnai kanunlar da fiilen sürelidir ancak uygulamada kalacağı süre önceden bilinmemektedir ve bu yönüyle süreli kanunlardan ayrılır.⁶³ Olağanüstü Hal kanunlarının cezai hükümleri istisnai kanun niteliğindedir.⁶⁴

TCK’nın 7. maddesinin 4. fıkrasında; “*geçici veya süreli kanunların, yürürlükte buldukları süre içinde işlenmiş olan suçlar hakkında uygulanmasına devam edilir*” hükmü yer almaktadır. Bu hüküm nedeniyle geçici veya süreli kanunun uygulanmasına son verilse dahi, lehe kanun geçmişe yürür ilkesi gerekçesi ile geriye uygulama yapılması mümkün olmayacaktır. Bu tür kanunlar, yürürlükten kalktıktan sonra da uygulandığı için ileriye yürüdükleri kabul edilir.⁶⁵ Bununla birlikte geçici ya da süreli kanunun kendisinde bir değişiklik yapıldığında ve failin lehine bir durumun oluşması hallerinde geçmişe uygulama yapılabilecektir.⁶⁶

Bir olayın yargılaması yapılırken birden fazla kanun değişikliğine gidilmiş olabilir. Aynı eylemin cezası bir kanun değişikliği ile hafifletildikten sonra yeniden ağırlaştırılabilir ve bu durumda üç farklı kanun maddesinin uygulanması ihtimali

59 Soyaslan, *Ceza Hukuku...*, s. 127.

60 a.k., s. 127.

61 a.k., s. 127; Hakeri, *Ceza Hukuku...*, s. 73. “*Takriri sükun kanunu*” süreli kanunlardandı ve ikinci maddesinde kanunun yayımlanmasından itibaren iki sene müddetle yürürlükte kalacağı belirtilmişti. 1567 sayılı “*Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun*”un 6. maddesinde kanunun, yayımlandığı tarihten üç sene müddetle uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Bkz. Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 132.

62 Dönmezer - Erman, *Nazari ve...*, s. 276.

63 Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 132; Hakeri, *Ceza Hukuku...*, s. 73.

64 Soyaslan, *Ceza Hukuku...*, s. 128; Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 132.

65 Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 157.

66 Soyaslan, *Ceza Hukuku...*, s. 140.

doğar. İki kanun arasında yer alan ve failin lehine olan kanuna “*aradaki kanun*” adı verilmektedir. Failin en lehine olduğundan sonradan yürürlükten kalksa dahi fail hakkında aradaki kanun uygulanacaktır.⁶⁷

1.2.3. Derhal Uygulanma İlkesinin Geçerli Olduğu Haller

Lehe olan kanunun geçmişe yürütmesi maddi ceza hukukunu ilgilendiren hükümler için geçerlidir; ceza muhakemesi kuralları için “*derhal uygulanır*” ilkesi geçerlidir.⁶⁸ Değişikliğe gidilen ceza muhakemesi kuralı derhal uygulanır, geçmişe yürümez;⁶⁹ yeni kanun yürürlüğe girdikten sonra, önceki kanun zamanında yapılan işlemler geçerliliğini korur.⁷⁰

Uygulamadaki bu fark nedeniyle yürürlükten kaldırılan kuralın maddi ceza hukuku kuralı mı yoksa ceza muhakemesi kuralı mı olduğunun tespiti önem taşımaktadır. Bir kanun hükmünün ceza muhakemesi kuralı mı yoksa maddi ceza hukuku kuralı mı olduğunun tespitinde, yer aldığı kanuna bakmak yeterli değildir;⁷¹ başka bir ifade ile ceza muhakemesi kanununda, maddi ceza hukukuna ait bir kurala yer verilmiş olabilir. Suç tanımlarını ve yaptırımlarını öngören yani devletin cezalandırma hakkını etkileyen ya da devletin cezalandırma hakkını sonlandıran nitelikte kurallar maddi ceza hukuku kuralıdır; suç iddiasının araştırılmasını ve ceza verilmesinde izlenecek usulü gösteren kurallar ise ceza muhakemesi kuralıdır.⁷²

Bununla birlikte ceza muhakemesi kuralında yapılan değişiklik aleyhe nitelik taşıdığında; derhal uygulanma ilkesinin geçerli olmaması gerektiği ifade edilmektedir; mesela itiraz ya da temyiz hakkına ilişkin süreyi kısaltan ya da kanun yoluna başvurmayı tamamen ortadan kaldıran bir kanunun ancak yürürlüğe girdikten sonra gerçekleşen olaylar yönünden uygulanması gerektiği belirtilmektedir.⁷³ Ceza muhakemesi kuralları için derhal uygulanma söz konusu olsa da kazanılmış hakların korunması gerektiği ifade edilmektedir.⁷⁴

67 Dönmezer - Erman, *Nazari ve...*, s. 280; Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 142.

68 Öztürk - Erdem, *Uygulamalı Ceza...*, s. 123. Başka bir ifade ile ceza muhakemesi kurallarında değişiklik yapıldığında; peşinen bu yeniliğin daha iyi olduğu ve daha gelişmiş bir ceza adaletini sağladığı varsayıldığından failin lehine ya da aleyhine olduğuna bakılmaksızın derhal uygulandığı belirtilmektedir. Bkz. İçel, *Ceza...*, s. 112.

69 Dönmezer - Erman, *Nazari ve...*, s. 297.

70 Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 152.

71 Zafer, *Ceza Hukuku...*, s. 87.

72 a.k., s. 87.

73 Taner, *Ceza Hukuku...*, s. 185; Soyaslan, *Ceza Hukuku...*, s. 139. Farklı görüş için bkz. Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 154.

74 Demirbaş, *Ceza Hukuku...*, s. 131; Taner, *Ceza Hukuku...*, s. 185.

Yargılama makamını değiştiren kanunların da derhal uygulanması gerektiği belirtilmektedir.⁷⁵ Bu durumda eski muhakeme makamı tarafından yürütülen dava ve işler yeni muhakeme makamına devrolunur; ancak eski muhakeme makamının karara bağladığı dava ve işlemler geçerliliğini korur.⁷⁶ Başka bir ifade ile yargılama makamını değiştiren kanunun geçmişe yürümeyip sadece derhal uygulanması söz konusu olduğundan, eski merci tarafından yapılan işlemlerin tekrarlanması gerekmez.⁷⁷ Yargılama makamını değiştiren hükümlerin anayasadaki “*tabii hakim*” ilkesi ile ne kadar bağdaştığı ayrı bir tartışma konusudur.

Çocukların ve bireylerin ıslahı, tehlikeli suçlular için getirilen yeni tedbirler, modern hukuk esas alınarak yürürlüğe sokulduğundan ve her halükarda failerin lehine olduğu düşünüldüğünden güvenlik tedbirleri yönünden “*derhal uygulanma*” ilkesinin geçerli olması gerektiği belirtilmektedir.⁷⁸ Güvenlik tedbirlerinde kusurun değil, failin tehlikeliliğinin esas alınması hususu, derhal uygulanma gerekliliğinin diğer bir gerekçesi olarak gösterilmektedir.⁷⁹ Ancak TCK’nın 7/1. maddesindeki açık düzenleme karşısında güvenlik tedbirleri yönünden de lehe kanunun geçmişe yürüyeceğini söylemek mümkündür.

İnfaz kanunları yönünden derhal uygulanma ilkesinin geçerli olduğu ifade edilmektedir.⁸⁰ Bununla birlikte yeni infaz kanunu, hükümlünün cezaevinde kalma süresini uzatıyorsa ya da cezanın niteliğini değiştiriyorsa aleyhe kanun olarak kabul edilmesi ve derhal uygulanmaması gerektiği belirtilmektedir.⁸¹ TCK’nın 7. maddesinin 3. fıkrasında; “*hapis cezasının ertelenmesi, koşullu salıverme ve tekerrürle ilgili olanlar hariç; infaz rejimine ilişkin hükümler, derhal uygulanır.*” hükmü yer almaktadır.

İçtihadı birleştirme kararlarındaki lehe değişiklikler geriye yürümez.⁸² TCK’da bu konuda açık düzenlemenin yer almamasının böyle bir yoruma götürdüğü ifade edilmektedir.⁸³ Ancak bunun yanı sıra TCK’nın 7. maddesinde geçen kanun ifadesinin geniş yorumlanması, mahkemelerin uygulama zorunda oldukları içtihadı birleştirme

75 Dönmezer - Erman, *Nazari ve...*, s. ; Taner, *Ceza Hukuku...*, s. 186.

76 Taner, *Ceza...*, s. 186.

77 Dönmezer - Erman, *Nazari ve...*, s. 295.

78 Soyaslan, *Ceza Hukuku...*, s. 137; Demirbaş, *Ceza Hukuku...*, s. 133.

79 Özbek vd., *Türk Ceza...*, s. 123; Demirbaş, akıl hastaları için öngörülen güvenlik tedbirlerine ilişkin yeni düzenlemenin derhal uygulanmasının sorun teşkil etmeyeceğini; ancak güvenlik tedbirlerinden olan müsadereye ilişkin yeni düzenlemenin derhal uygulanmasının kabul edilmesinin mülkiyet hakkını kısıtlama gibi bir sonuca yol açabileceğini ifade etmektedir. Bkz. Demirbaş, *Ceza Hukuku...*, s. 134.

80 Dönmezer - Erman, *Nazari ve...*, s. 282-283; Demirbaş, *Ceza Hukuku...*, s. 131; Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 149.

81 Dönmezer - Erman, *Nazari ve...*, s. 283; Soyaslan, *Ceza Hukuku...*, s. 138.

82 İçtihadı birleştirme kararlarının geriye yürümemesinin hukuk devleti ilkesi ile çeliştiği belirtilmektedir. Bkz. Öztürk - Erdem, *Uygulamalı Ceza...*, s. 129.

83 Özbek vd., *Türk Ceza...*, s. 128.

kararlarının da kanun gibi değerlendirilmesi gerektiği ifade edilerek, failin lehine olan içtihadı birleştirme kararlarının geçmiş olaylara uygulanması savunulmaktadır.⁸⁴

1.2.4. Suçun İşlendiği An

Suçun işlendiği anın tespiti ceza hükmünün zaman bakımından uygulanmasının belirlenmesinde önem arz eder. Ceza kanunlarının zaman bakımından uygulanmasında, suçun işlenmiş olduğu an olarak neticenin gerçekleştiği değil, hareketin gerçekleştirildiği anın esas alınması gerektiği ifade edilmektedir.⁸⁵ Bununla birlikte suçun işlendiği an yönünden, neticenin gerçekleştiği anın esas alınması gerektiğini savunan görüşler de bulunmaktadır.⁸⁶

Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma gibi niteliği itibariyle icra hareketinin belli bir süre devam etmesinin arandığı kesintisiz (mütemadi) suçlarda, icra hareketinin kesintiye uğradığı (temadinin sona erdiği) anda suçun işlenmiş sayılacağı ifade edilmektedir.⁸⁷ Bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı mağdura karşı aynı suçun birden fazla kez farklı zamanlarda işlendiği durumlarda kabul edilen zincirleme suç yönünden, zincirleme suçun sona erdiği yani son suçun işlendiği zamandaki kanun esas alınarak uygulama yapılması gerekmektedir.⁸⁸ İtiyadı suçlarda uygulanacak kanun, itiyadı meydana getiren son fiilin işlendiği tarihte yürürlükte olan kanundur.⁸⁹

84 Demirbaş, TCK'nı 7. maddesinin 2. fıkrasında yer alan kanun sözcüğünün, “ceza hukuku kaynağını doğuran metin” olarak anlaşılması gerektiğini belirtmektedir. Bkz. Demirbaş, *Ceza...*, s. 136. Belli durumlarda kanun değişikliklerinin geriye doğru uygulandığı göz önünde bulundurulduğunda, hatalı bir içtihadı değiştiren içtihadı birleştirme kararının öncelikle kesin hükme etki etmesinin ve geçmişe uygulanmasının gerektiği ifade edilmektedir. Bkz. Erem vd., *Türk Ceza...*, s. 147; Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 134.

85 Erem vd., *Türk Ceza...*, s. 136; Toroslu, *Ceza Hukuku...*, s. 69; Hafizoğulları - Özen, *Türk Ceza...*, s. 38; Centel vd., *Türk Ceza...*, s. 115; Soyaslan, *Ceza Hukuku...*, s. 131; Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 146.

86 Dönmezer - Erman, *Nazari ve...*, s. 298; ayrıca bkz. İçel, *Ceza Hukuku...*, s. 149: “Buna karşılık, sonuç alt unsurunun gerçekleşme zamanı suçun işlenme zamanı sayılmalıdır.” Alman Ceza Kanunu’nda olduğu gibi suçun işlendiği anın tespiti için açık bir düzenleme yer almasa da; (Bkz. Alman Ceza Kanunu, StGB, 2. madde 2. fıkrası: “*Fiil işlenirken, öngörülen ceza değiştirilirse, fiilin tamamlandığı sırada yürürlükte olan kanun uygulanır.*” Kanun maddesi ve çevirisi için bkz. Feridun Yenisey – Gottfried Plagemann, *Alman Ceza Kanunu*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 1.) TCK’nın 66/6 maddesinde yer alan zamanaşımına ilişkin hükmün suçun işlendiği anın tespitinde esas alınabileceği belirtilmektedir. Bkz. Özbek vd., *Türk Ceza...*, s. 130-131. TCK’nın 66/6. maddesinde, suçun tamamlanması ifadesine yer verilmeyle, suçun işlendiği anın neticenin gerçekleştiği an olarak tespit edildiği belirtilmektedir; zira suç ancak netice gerçekleştiğinde tamamlanmış olacaktır. Bkz. Özbek vd., *Türk Ceza...*, s. 132.

87 Erem vd., *Türk Ceza...*, s. 137; Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 146.

88 Erem vd., *Türk Ceza...*, s. 138; Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 147.

89 Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 148; Bkz. Dönmezer - Erman, *Nazari ve...*, s. 299: “daha önce suç teşkil etmediği için yapılan fiilleri, yeni kanun itiyadi bir suç haline getirmişse, itiyadi suç, yeni kanundan sonra itiyadi teşkil edecek sayıda hareketin yapılması ile oluşur ve daha önce yapılmış olan hareketler hesaba katılmaz.”

2. ANAYASA MAHKEMESİNİN İPTAL KARARLARININ CEZA KANUNLARININ ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASINA ETKİSİ

2.1. Anayasa Mahkemesinin, Kanunların Maddi ve Şekli Denetimi Yönünden Münhasır Yetkisine ve Anayasaya Aykırı Bir Kanunun Yok Hükmünde Sayılıp Sayılamayacağına İlişkin Tespitler

Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarının, ceza kanunlarına etkilerini tartışmadan önce belirtilmelidir ki mahkemeler, yasama organınca çıkarılan ve Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren kanunları uygulamak zorundadır. Bir eylem suç olarak kanunda öngörülmüşse, kanunların mecburiliği ilkesinin⁹⁰ bir gereği olarak mahkemeler, kanunda yer alan ceza hükmünü uygulamaktan imtina edemezler. Ceza hükmü açıkça anayasaya aykırı olsa da kanunun ihmal edilerek uygulanmaması söz konusu değildir. Amerika'da örneği bulunan mahkemenin anayasaya aykırı kanunu ihmal yetkisi, Türk hukukunda geçerli değildir.⁹¹ Bir ceza hükmünün anayasaya hem maddi hem de şekli olarak aykırı olup olmadığının tespiti münhasıran Anayasa Mahkemesinin yetkisindedir.⁹² Bir ceza hükmü şeklen anayasaya aykırı olduğunda yani anayasada belirtilen usullere aykırı bir şekilde çıkarıldığında, bu hususun resen mahkemelerce gözetilmesi gerektiği yönünde görüş bulursa da⁹³ mevcut Türkiye Cumhuriyeti Anayasası dikkate alındığında böyle bir kabul mümkün değildir. Kanunların şekle aykırı olup olmadığını sadece Anayasa Mahkemesi tespit edebilmektedir. Hatta anayasayı oluşturan kurucu iktidar, şekle aykırılık denetlemesinde, Anayasa Mahkemesinin inceleme yetkisini kısıtlamıştır.⁹⁴ Resmî Gazetede yayımlandıktan 10 gün sonra belli kişi ya da kişilerin başvurusunda bulunmaması halinde, kanunların şeklen anayasaya uygunluğu kesin

90 Bkz. Toroslu, *Ceza Hukuku...*, s. 77.

91 Onar, *bir mahkemede görülmekte olan bir davada uygulanan kanun hükmünün anayasaya aykırı olduğunu gören hakimin, bu hükmü ihmal etmesi biçiminde gerçekleştirilen anayasaya uygunluk denetiminin hayli uzun geçmişi olduğunu ifade etmektedir. Bu denetimin ilk örneklerinden biri, yazılı bir anayasası bulunmayan İngiltere'de, yargıç Edward Coke tarafından 1612 tarihinde Dr. Bonham davasında verilen karardır. Ancak yargı organları tarafından sürdürülen anayasaya uygunluk denetiminin kalıcı bir biçimde uygulanmaya başlaması, 1803 yılında Amerika Birleşik Devletleri Federal Yüksek Mahkemesi'nde görülen Marbury v. Madison davasında, Yüksek Mahkeme'nin Anayasaya aykırı bulduğu bir kanunu, davada uygulanmaktan kaçınması ile gerçekleşmiştir. Bkz. Erdal Onar, *Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Siyasal ve Yargısal Denetimi ve Yargısal Denetim Alanında Ülkemizde Öncüler*, Ankara, 2003, s. 94-96.*

92 Türkiye'de Anayasa Mahkemesi, yasama işlemlerini denetim yetkisini anayasadan almaktadır. Amerika'da ise kanunların anayasaya uygunluğunun denetimine ilişkin mahkemelere, anayasada açıkça bir yetkilendirme yapılmadığı halde, olağan yargı organları yorumla kendilerini bu tür bir denetim yapmaya yetkili görmüşlerdir. Bkz. Onar, *Kanunların Anayasaya...*, s. 107.

93 Rossi, "Ceza Kanunlarının...", s. 332-333.

94 Anayasa'nın 148. maddesinin 2. fıkrasına göre; "Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapıp yapılmadığı; anayasa değişikliklerin ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır..."

hale gelmektedir.⁹⁵ Bir kanunun içerik olarak yani maddi olarak anayasaya aykırı olduğunu itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesinin önüne taşımak mümkünse de; itiraz yoluyla şekli aykırılık iddiasında bulunmak ve Anayasa Mahkemesine başvurmak mümkün değildir.⁹⁶ Anayasaya göre beşte üç çoğunlukla çıkarılması gereken bir af kanununun,⁹⁷ salt çoğunluk sağlanmak suretiyle yürürlüğe girdiği ve şekle aykırılık nedeniyle süresinde Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunulmadığı bir halde ceza mahkemesinin, “*anayasa şeklen aykırı kanunu uygulamıyorum*” biçiminde bir inisiyatif alması mümkün değildir. Mahkemeler ceza hükmünü, ancak yasama organınca yürürlükten kaldırılması ya da Anayasa Mahkemesinin ilgili hükmü iptal etmesi halinde uygulamaktan kaçınabilirler.

Anayasa Mahkemesinin, kanunların anayasaya uygunluğunun denetiminde, belli aykırılıklar içeren bir kanunu yok hükmünde sayabileceği savunulmaktadır.⁹⁸ Anayasa Mahkemesi, 17.09.1992 sayılı kararında; “*Anayasa yargısında yasama işlemlerinin yok sayılabilmesi ancak yetki ve görev gaspı ya da çok ağır biçim eksikliği durumlarında söz konusu olabilir.*” ifadelerine yer vererek anayasa yargısında denetime tabi tutulan bir kanunla ilgili mahkemenin, yoklukla sakat olduğuna ilişkin karar verebileceğine işaret etmiştir.⁹⁹ Yine Anayasa Mahkemesi 05.06.2008 tarihli kararında; “*Yokluk, bir normun var olmadığının ifadesidir. Yasalar bakımından, parlamento iradesinin olmaması, Cumhurbaşkanının yayımlama iradesinin bulunmaması, Resmî Gazetede yayımlanmaması gibi bir normun varlığının zorunlu koşulları bulunmadığı sürece ‘var’lıktan söz etmek olanaksızdır. Ancak, bunun dışındaki sakatlıklar, denetime tabi oldukları sürece, Anayasal denetimin konusunu oluşturabilirler.*” ifadelerine yer vererek anayasa yargısında, belli özellikteki anayasaya aykırı bir kanunun yok hükmünde sayılabileceğini belirtmiştir. Ancak öğretilde, Anayasa Mahkemesinin bir kanunu yok hükmünde sayma yetkisinin bulunmadığını; kanunlar yönünden ancak iptal kararının verilebileceğini belirten görüşlerin de bulunduğunu söylemek gerekir.¹⁰⁰

95 Bkz. Anayasa'nın 148. maddesinin 2. fıkrası son cümle; “...Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez.”

96 1961 Anayasası döneminde kanunların anayasaya şekli aykırılıklarının itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesi'nin önüne getirilmesi mümkünken 1982 Anayasasında bu yasaklanmıştır. Bkz. Onar, *Kanunların Anayasaya...*, s. 159.

97 Bkz. Anayasa 87. madde: “...Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilanına karar vermek... Bir kanunun Mecliste yasalaşması için toplantıya katılanların salt çoğunluğunun kabul oyu kullanması yeterlidir.” Bkz. Anayasa 96. madde: “... Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.”

98 Yılmaz Aliefendioğlu, “Yönetmelik ve Anayasal Yargıda Yokluk”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 28, S. 2, s. 7-8; İbrahim Şahbaz, “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Yokluk”, *Prof. Dr. Yılmaz Aliefendioğlu'na Armağan*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 165 vd.

99 AYM, 17.09.1992 tarih ve 1992/26 Esas 1992/48 Karar, R. G. Tarih-Sayı: 29.11.1992-21420

100 Bkz. Osman Can, “Anayasa Yargısında Yokluk”, *Prof. Dr. Ergun Özbudun'a Armağan C. II*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2008, s. 175 vd.

Bir kanunun yoklukla sakat olabileceğinin kabulü halinde, anayasaya aykırı olan ve yok hükmünde sayılması gereken kanunun Anayasa Mahkemesi kararına ihtiyaç duyulmadan ilk derece mahkemesince ihmal edilebileceği sonucu ortaya çıkabilecektir; zira yoklukla sakat bir işlemin geçersiz sayılması için dava açılmasına (Anayasa Mahkemesi) bile gerek yoktur.¹⁰¹ Ancak Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sında, Anayasa Mahkemesi ve yargısına ilişkin düzenlemeler dikkate alındığında ilk derece mahkemesinin yoklukla sakat olan bir kanun hükmünü ihmal etme yetkisinin bulunmadığını söylemek gerekir. Anayasa Mahkemesine bile şekil denetimi yönünden sınırlama getirildiği ve kanunların anayasaya uygunluğunun denetiminin münhasıran Anayasa Mahkemesine ait olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda; ilk derece mahkemesinin yoklukla sakat olduğunu değerlendirdiği hükmü itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine taşınması ve sonucuna göre hareket etmesi gerekir.

Bir kanunun yoklukla sakat olabileceğinin kabulü halinde kazanılmış haktan söz edilemeyecektir.¹⁰² Ceza hukukunda kazanılmış hakkın söz konusu olup olmayacağı tartışmalıdır. Beraat kararı bir ceza hükmüne dayanıyorsa ve bu ceza hükmü Anayasa Mahkemesi kararıyla yok hükmünde sayılmışsa, beraat kararının ortadan kalkabileceği düşünülebilir; zira ilgili kanun yok hükmünde sayılmıştır ve aynı olaya iki kanunun uygulanması söz konusu değildir.

2.2. Anayasanın, İptal Kararlarının Geriye Yürümeyeceğine İlişkin Düzenlemesi

2.2.1. Öğretideki Görüşler

Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu iptal kararlarının geriye yürüyüp yürümeyeceğinin tespitinde iki ilke karşı karşıya gelmektedir. “*Adalet ilkesi*”ne göre, kanunların geriye yürütmesi mümkün olmalıdır; “*hukuki güvenlik ilkesi*”ne göre ise kazanılmış hak ve durumların muhafazası için iptal kararlarının geriye yürütmemesi gerekir.¹⁰³ “*Hukuk güvenliği ilkesi*”nin de adalet ilkesinin özel bir görünümü olarak nitelendirildiğinde, iptal kararının bazen geriye yürütmesi, bazen de geriye yürütmemesi adalet ilkesinin gereğidir. Ancak bu geriye yürütme ya da yürütme konusunda kesin ölçütler koymak bir hayli zordur.¹⁰⁴

101 Aliefendioğlu, “Yönetmelik ve...”, s. 3.

102 Bkz. Şahbaz, “Anayasa Mahkemesi...”, s. 166, 172: “*iptalden kısa bir süre sonra aynı yasa yeniden çıkarılırsa yine yokluk kararı verilmelidir... Örneğin emeklilik yasasından yararlanan milletvekilleri için, o tarihlerde yokluk tespitinde bulunulsaydı, kazanılmış haktan söz edilemeyecekti. Çünkü, milletvekilleri sadece kendileri için hak doğuran bir yasayı kısa sürelerle iptal kararına karşı yeniden aynen çıkarmak suretiyle yargı kararını etkisiz kıldıkları için kendileri için kazanılmış hak söz konusu olmayacaktı. Oysa her yasa iptal edilince, milletvekilleri için kazanılmış hak oldu.*”

103 Azrak, “Anayasa Mahkemesi...”, s. 159.

104 a.k., s. 160-161.

Anayasa'nın 153. maddesinin 5. fıkrasında, Anayasa Mahkemesinin “*iptal kararları geriye yürümez*” hükmü yer almaktadır.¹⁰⁵ Anayasa’da yer alan bu düzenlemeye ilişkin olarak öğretilerde farklı görüşler bulunmaktadır.

Esasen iptal kararının geriye yürümezliğini kabul etmekteki amacın, iptal edilen kanuna dayanılarak yapılan işlemlerle kazanılan hukuki statülerin ve hakların korunması suretiyle hukuk düzeninde güven ve istikrarı sağlamak olduğu ifade edilmektedir.¹⁰⁶ Anayasa’da yer verilen bu açık hüküm nedeniyle Anayasa Mahkemesinin iptal kararları geçmişe etkili değildir; Resmî Gazetede yayımlanması ile birlikte geleceğe yönelik etki doğururlar; aksinin kabulü halinde iptal edilen kanunun yürürlükte olduğu dönemde, bu kanuna dayanılarak yapılmış çok sayıda işlem geçersiz hale gelecektir.¹⁰⁷ Örneğin iptal kararı geriye yürümediğinden, iptal edilen kanuna dayanılarak tahsil edilen vergilerin iadesi istenemez.¹⁰⁸

Diğer görüşe göre ise iptal kararının geriye yürümeyeceğini mutlak olarak anlamak ya da kabul etmek mümkün değildir.¹⁰⁹ Nitekim bir mahkemenin, ceza hükmünün hukuka aykırılığını itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesinin önüne taşıdığında ve ilgili hükmün iptaline karar verildiğinde (Anayasa m. 152) ilgili karar geriye yürür; yine milletvekilliği dokunulmazlığının (Anayasa m. 83) kaldırılmasına ve milletvekilliği üyeliğinin düşmesine (Anayasa m. 84) ilişkin Anayasa Mahkemesinin şekil bozukluğu sebebiyle vereceği iptal kararları geriye yürüyecektir.¹¹⁰

Son olarak, Anayasada açık hüküm olmasına rağmen Anayasa Mahkemesinin iptal kararının, barındırdığı özellikler nedeniyle geriye yürüyeceğini ve niteliği gereği geriye yürümeyen iptal kararının olamayacağını savunan görüşün de bulunduğunu söylemek gerekir.¹¹¹

105 Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarının geriye yürümesini yasaklayan hükmün, ceza hukuku bağlamında isabetli olmadığı ifade edilmektedir. Bkz. Centel vd., *Türk Ceza...*, s. 106.

106 Bülent Tanör – Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 anayasasına göre Türk Anayasa Hukuku*, Beta Yayınevi, 20. Baskı, İstanbul, 2020, s. 569; Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, Beta Yayınevi, 25. Baskı, İstanbul, 2021, s. 264-265. Özbudun, anayasaya aykırı olan ve iptal edilen bir kanunun, en başından beri hukuk dünyasında hiç etki göstermemiş ve doğmamış gibi kabul edilmesi, doğru bir tercih olarak gözüke de iptal kararının geri yürütmesi, kişilerin hukuki güvenliği ve hukuk düzeninin istikrarı açısından sakıncalar doğuracağından anayasayı oluşturan kurucu iktidarın isabetli olarak, iptal kararının geriye yürütme ilkesini benimsediğini ifade etmektedir. Bkz. Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, 21. Baskı, Ankara, 2021, s. 432. En başından beri kanunun geçersiz olduğunu gösteren nitelikte olmadığından ve geleceğe etkili bulunduğundan iptal kararlarının kurucu (inşai) nitelikte olduğu belirtilmektedir. Bkz. Ülkü Azrak, “Anayasa Mahkemesi İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 1, S. 1, s. 154.

107 Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, Ekin Yayınevi, 4. Baskı, Bursa, 2021, s. 1350.

108 a.k., s. 1350.

109 Teziç, *Anayasa Hukuku...*, s. 264.

110 Bkz. Teziç, *Anayasa Hukuku...*, s. 264.

111 Yıldırım Uluer, “Anayasa Mahkemesi İptal Kararları Geri Yürür”, *Bahri Savcı’ya Armağan*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1988, s. 515-517; “*Sakatlıklar kuramına göre iptal kararları geriye yürür. Bu, iptalin niteliği gereği böyledir.*”

2.2.2. Anayasa Mahkemesinin Görüşü

Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu bir kararında, iptal kararının geriye yürüyecek nitelikte olup olmadığının uygulamayla ilgili bir işlem olduğunu belirtmiş ve iptal kararının yürürlüğüne ilişkin tespit yapmaktan kaçınmıştır.¹¹²

2.2.3. Değerlendirme

Anayasa Mahkemesi esasında negatif anlamda yasama faaliyeti yürütmektedir ve vermiş olduğu kararlarla adeta kanun koyucu rolünü üstlenebilmektedir.¹¹³ Nitekim yasama erkinin yetkilerinin mahkemenin eline geçmesini önlemek maksadıyla Anayasa'nın 153/2. maddesine yer verilmiştir.¹¹⁴

Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarının, anayasadaki açık düzenleme karşısında idare hukuku bağlamında verilen iptal kararlarından farklılık gösterdiğini söylemek gerekir.¹¹⁵ Burada anayasayı oluşturan kurucu iktidarın iradesine üstünlük tanınmalıdır. Anayasayı oluşturan kurucu iktidar, kanunların anayasaya uygunluğunun denetiminde “*bastırıcı denetim*”i esas almış ve buna göre düzenleme yapmıştır.¹¹⁶ Fransa’da olduğu gibi kanun yürürlüğe girmeden anayasaya uygunluğunun denetimini esas alan “*önleyici denetim*” Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda yer almamaktadır.¹¹⁷ Bir çok yazar tarafından eleştirilse de, anayasa koyucu Anayasa Mahkemesine açıkça yürütmeyi durdurma yetkisi de tanımamıştır.¹¹⁸ Anayasaya uygunlukta siyasal denetimin büyük ölçüde yeterli olduğu düşünüldüğünden,¹¹⁹ Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren kanunlar yönünden bir nevi anayasaya uygunluk karinesi oluşturulmuştur. Anayasa koyucunun bu iradesi karşısında, iptal kararının

112 Bkz. Anayasa Mahkemesinin, CHP'nin mallarının hazineye devrine ilişkin kanun hakkında verdiği karar; 1963/124 Esas 1963/243 Karar; kararı aktaran Aliefendioğlu, “Anayasa Mahkemesi’nce...”, s. 4.

113 Azrak, “Anayasa Mahkemesi...”, s. 153.

114 Anayasa'nın 153. maddesinin 2. fıkrasında; “*Anayasa Mahkemesi'nin, bir kanunun tamamını veya bir hükümünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez*” hükmü yer almaktadır.

115 Bkz. Bkz. Aliefendioğlu, “Anayasa Mahkemesi’nce...”, s. 3.

116 Bastırıcı (Düzeltilici)-Önleyici denetim ayrımı ve ayrıntılı açıklama için bkz. Onar, *Kanunların Anayasaya...*, s. 122-142.

117 Bkz. a.k., s. 125: “önleyici denetime gelince, bu denetim yoluyla bir kanunun anayasaya uygun olup olmadığına ilişkin denetleme, kanunun yasama organında kabul edilmesinden sonra, fakat yürürlüğe girmesinden önce gerçekleştirilmektedir. Fransa, bu denetim türünün en tipik örneğini oluşturmaktadır.”

118 Anayasada açıkça yürütmeyi durdurma yetkisi tanınmasa da Anayasa Mahkemesi içtihat yoluyla mahkemenin yürütmeyi durdurma yetkisinin olduğunu kabul etmiştir. Bkz. AYM, 21.10.1993 tarih ve 1993/33 Esas 1993/40-1 Karar, karar için bkz. *Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 29, Ankara, 1994, s. 562-563.

119 Bkz. Onar, *Kanunların Anayasaya...*, s. 19: “*kanunların anayasaya uygunluğunun siyasal denetimi denilince, kanunun yasama organında yapımı sırasında veya yapımından sonra devlet başkanı tarafından yürürlüğe sokulma aşamasında gerçekleştirilen denetim anlaşılmaktadır.*”

özelliğinden yola çıkarak ve kanunun en başından beri anayasaya aykırı olduğundan bahisle iptal kararının ilgili kanunu, tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldıracağını kabul etmek mümkün değildir. Anayasa Mahkemesinin iptal kararı, kanunun en başından beri anayasaya aykırı olduğunu tespit eden ve gösteren nitelikte değil; ileriye etkili olan yani kurucu (inşai) niteliktedir. Ceza kanunlarının da diğer kanunlardan bir farkı olmadığı göz önünde bulundurulduğunda; Anayasa Mahkemesinin bir ceza hükmünü iptal etmesinin geriye yürümemesi gerekir. Ancak böyle bir kabul halinde hukukun temel ilkelerinden biri olan “*lehe kanunun geçmişe yürütmesi ilkesi*” ile çelişme söz konusu olacaktır. Normlar hiyerarşisine göre anayasa hükmünü esas almak kaçınılmazdır. Aşağıda değinileceği üzere “*lehe kanunun geçmişe uygulanması*”nın temellendirilmesini ceza kanunu hükümlerine değil, anayasanın ceza hukukunu ilgilendiren diğer hükümlerine dayandırılması en doğru çözüm gibi görünmektedir.

2.3. Anayasa Mahkemesinin İptal Kararlarının Yürürlüğe Girmesi

Anayasa Mahkemesinin, kanunları anayasaya aykırı bulduğunda vermiş olduğu iptal kararları, sınırlı ve yalnızca tarafları bağlar nitelikte olmayıp herkes için hüküm ifade eder; bu nedenle Resmî Gazetede yayımlanması gerekir.¹²⁰ Anayasa Mahkemesinin yapmış olduğu toplantı sonrası iptal kararını vermiş olması, iptal edilen kanunun artık uygulanmayacağı anlamına gelmez; iptal kararı ve gerekçesi Resmî Gazetede yayımlandıktan sonra ancak iptal edilen kanunun yürürlüğü sona erecektir.¹²¹

Anayasa Mahkemesinin iptal kararı vermesinden sonra, fakat gerekçeli kararın Resmî Gazetede yayımlanmasından önce mahkemelerin iptal edilen kanun hükmünü uygulayıp uygulamayacakları sorunludur. Yine Anayasa’nın 153. maddesinin 3. fıkrasıyla iptal edilen hükümle ilgili Anayasa Mahkemesine, iptal kararının yürürlüğünü 1 yıl süreyle erteleme yetkisi verilmiştir. Bu bir yıllık süre Anayasa Mahkemesi tarafından kanun koyucuya tanınan süredir. Kanunda boşluğun oluşmaması için iptal edilen kanunun belli bir süre yürürlükte kalmasına müsaade edilmekte; bu süre içerisinde kanun koyucunun anayasaya uygun bir kanunu yürürlüğe sokacağı düşünülmektedir.¹²² İptal kararının yürürlüğe gireceği tarihin ertelendiği ya da henüz gerekçeli kararın Resmî Gazetede yayımlanmadığı dönem içerisinde mahkemelerin, iptal kararının yürürlüğe gireceği ya da iptal kararı ile gerekçesinin Resmî Gazetede yayımlanacağı tarihe kadar davaları bekletmesinin en doğru çözüm

120 Mehtap Demirörs, *Anayasa Mahkemesi İptal Kararlarının Geriye Yürütmezliği Sorunu*, Astana Yayınları, Ankara, 2020, s. 48.

121 Bkz. Anayasa 153. madde 3. fıkra: “*Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar...*”

122 Özbudun, *Türk Anayasa...*, s. 430-432.

olacağı ifade edilmektedir.¹²³ Aksini düşünmek anayasaya aykırılığı tespit edilmiş bir hükmün uygulanması anlamına gelebilecektir.¹²⁴ Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre mahkemelerin, Anayasa Mahkemesinin iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihe kadar davaları bekletmelerinin mümkün olup olmayacağı ayrı bir tartışma konusudur.

Bir maddi ceza hükmü yönünden verilen iptal kararının yürürlüğünün ertelenmesi durumunda, hükmü uygulayacak mahkeme, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen kanun ile yasama organı tarafından çıkartılan yeni kanunu karşılaştıracak ve hangisi lehe ise onu uygulayacaktır.¹²⁵

Anayasa Mahkemesince iptal edilen kanun ile, öncesinde uygulanan bir kanun yürürlükten kaldırılmış ise, iptal kararı ile birlikte yürürlükten kaldırılan kanunun yeniden yürürlüğe girmesinin ve uygulanmasının mümkün olmadığı belirtilmektedir.¹²⁶

2.4. Anayasa Mahkemesinin Bir Ceza Hükmüne İlişkin İptal Kararının Geçmişe Yürüyüp Yürümeyeceğine İlişkin Tespitler

2.4.1. Öğretideki Görüşler ve Anayasa Mahkemesinin Görüşü

En başta belirtmek gerekir ki iptal edilen kanun nedeniyle beraat ya da ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmiş ise Anayasa Mahkemesinin iptal kararı geçmişe yürümez.¹²⁷ Örneğin özel bir af kanunu niteliğinde olan ya da bir hukuka uygunluk nedeni barındıran ceza hükmünün Anayasa Mahkemesince iptali halinde, bu hüküm uyarınca fail hakkında verilen düşme ya da beraat kararı geçerliliğini koruyacaktır.

Asıl tartışma Anayasa Mahkemesinin bir ceza hükmünü iptali sonrası fail lehine bir durum oluştuğunda iptal kararının geçmişe yürürlüğünün olup olmayacağına ilişkindir.

Hakeri, bir ceza hükmünün Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi durumunda Anayasa'nın 153/5 maddesinde yer alan “*iptal kararları geriye yürümez*” hükmü uyarınca, suç tipinin yürürlükte olduğu dönemde suç işleyenlerin bu iptal kararından faydalanamayacağını belirtmektedir.¹²⁸

123 Demirörs, *Anayasa Mahkemesi...*, s. 58.

124 a.k., s. 60.

125 Soyaslan, *Ceza Hukuku...*, s. 135; Halit Yılmaz, *İdare Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi İptal Kararlarının Zaman İçindeki Etkisi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 54-55.

126 Aliefendioğlu, “Anayasa Mahkemesi’nce...”, s. 10.

127 Yılmaz, *İdare Hukuku...*, s. 53.

128 Hakeri, *Ceza Hukuku...*, s. 79.

Dönmezer/Erman’a göre, Anayasanın 153/5 hükmü karşısında Anayasa Mahkemesi kararları hakkında “*derhal uygulama*” ilkesinin geçerli olması gerekir. Böylece iptal edilen kanun uyarınca verilmiş bulunan mahkumiyet kararlarının sonuçları Anayasa Mahkemesinin iptal kararının Resmî Gazetede yayımlanmasına kadar kalacak ve fakat o tarihten itibaren bütün neticeler ortadan kalkmış olacaktır.¹²⁹

Zafer, yürürlüğe giren iptal kararlarının, iptal edilen hükümler yürürlükte iken bu hükümlere uygun olarak verilip kesinleşen davalara etki etmeyeceğini belirtmekte; ayrıca iptal kararına dayanılarak yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulamayacağını ifade etmektedir.¹³⁰

Öztürk/Erdem, anayasada yer alan, “*iptal kararı geriye yürümez*” hükmünün ceza uygulamasında sorun yarattığını ifade etmekte; anayasada bir değişiklik yapılmıyca kadar Anayasa Mahkemesinin iptal kararına dayandığı olgunun “*yeni olay ve yeni delil*” sayılarak, yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi gerektiğini belirtmektedir.¹³¹

Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır’a göre, Anayasa’nın 153. maddesinin 5. fıkrasında yer alan hüküm; Anayasa’nın 2. maddesinde yer alan cumhuriyetin niteliklerinin sayıldığı hükümden, 13. maddede yer alan temel hak ve hürriyetlerin sınırlanmasının koşullarını belirten ve sınırlayan hükümden, suç ve cezalara ilişkin esasların düzenlendiği 38. maddede yer alan hükümden bağımsız olarak yorumlanamaz. Fail lehine sonuç doğuran bir iptal kararı, anayasada açık hüküm bulunmamasına rağmen, anayasadaki diğer hükümler uyarınca geçmişe uygulanabilmelidir.¹³²

Katoğlu’na göre, Anayasa’nın 153/5. maddesi uyarınca, iptal kararlarının geçmişe etki etmeyeceği savunulsa bile, kesinleşmiş ceza hükmüne esas oluşturan ceza kanunu, iptal kararı ile birlikte artık bu düzenin parçası değildir; bu bakımdan, bir ceza kanununun sonraki bir ceza kanunu ile yürürlükten kaldırılması ile, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi arasında önemli bir fark yoktur.¹³³

Yılmaz’a göre; Anayasa’nın 38. maddesindeki evrensel ceza hukuku ilkeleri çerçevesinde Anayasa Mahkemesinin bir ceza kuralını iptal etmesinin geçmişe yürümeyeceğini düşünmek mümkün değildir.¹³⁴

Uluer, ceza hükmünün iptalinde Anayasa’nın 152. maddesinde yer alan “*iptal kararı geri yürümez*” hükmünün işlemeyeceğini ifade etmekte, anayasada “*lehe kanun geçmişe uygulanır*” biçiminde bir hüküm yer almasa dahi iptal edilen ceza hükmünün geriye yürüyeceğini belirtmektedir.¹³⁵

129 Dönmezer - Erman, *Nazari ve...*, s. 266.

130 Zafer, *Ceza Hukuku...*, s. 107.

131 Öztürk - Erdem, *Uygulamalı Ceza...*, s. 129.

132 Artuk vd., *Ceza Hukuku...*, s. 135.

133 Bkz. Tuğrul Katoğlu, *Ceza Kanunlarının Zaman Yönünden Uygulanması*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008, s. 265.

134 Yılmaz, *İdare Hukuku...*, s. 54.

135 Uluer, “Anayasa Mahkemesi...”, s. 518.

Gözler, Anayasa Mahkemesinin bir ceza hükmü yönünden verdiği iptal kararının, ceza yargılaması üzerindeki etkisini düzenleyen bir hükme yer verilmediğinden sorunun Türk Ceza Kanunu'nun "*zaman bakımından uygulama*" başlıklı 7. maddesine göre çözümlenmesi gerektiğini ifade etmektedir.¹³⁶ Türk Ceza Kanunu'nun 7. maddesinin esas alınması gerektiği için Anayasa Mahkemesi kararı ile bir ceza hükmü iptal edildiğinde, tıpkı yasama organının bir ceza hükmünü ilga etmesinde olduğu gibi iptal edilen ceza kanununa dayanılarak hükmolunan mahkumiyetin tüm neticeleri ve icrası kendiliğinden ortadan kalkacaktır.¹³⁷

Özbudun, iptal kararı sonrası ilgiliye daha hafif cezayı gerektiren kanun hükmünün uygulanması gereğinin ortaya çıktığı durumlarda da geriye yönelik uygulama yapılması gerektiğini belirtilmekte¹³⁸ ve iptal kararının failin lehine doğru geriye yürütmesini TCK'nın 2. maddesine dayandırmaktadır.¹³⁹ TCK'nın 2. maddesinin 1. cümlesinde; "*kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz.*" hükmüne yer verilmiştir. "Suçta ve cezada kanunilik ilkesi" uyarınca ceza mahkumiyetine esas teşkil eden ceza kanunu hükmü, yasama organı tarafından yürürlükten kaldırıldığında, hükmolunan cezanın tüm kanuni sonuçlarının kendiliğinden kalkması ve cezanın infazının durmasında olduğu gibi Anayasa Mahkemesinin iptal kararları da aynı sonuçları doğurmalıdır.¹⁴⁰

Anayasa Mahkemesi, iptal kararlarının geçmişe yürüyüp yürümeyeceğini ilişkin olarak, vermiş olduğu kararlarda net bir belirleme yapmamış olsa da; lehe olan kanunun mutlak surette geçmişe yürütmesinin anayasal bir zorunluluk olduğu yönünde görüş bildirmektedir: Anayasa Mahkemesine göre; Anayasa'nın 38. maddesi suç ve cezaların kanuniliği ilkesini güvence altına almıştır. Ayrıca suçta ve cezada kanunilik ilkesi, temel hak ve özgürlüklerin somutlaştırıldığı uluslararası sözleşmelerde de yer almaktadır. *Anayasa'nın 38. maddesinde yer alan suçta ve cezada kanunilik ilkesi Anayasa'nın 13. maddesinde ifade edilen temel hak ve özgürlüklerin ancak kanunla sınırlandırabileceğini ilişkin kuralın suç ve cezalar yönünden özel düzenlemesi olarak değerlendirilebilir. Suçta ve cezada kanunilik ilkesi, cezalandırmanın temel haklara etkisinden kaynaklanan özel önemi nedeniyle zaman içinde bir ceza hukuku kavramı olarak alt ilkeleri de içerecek şekilde gelişmiştir. Anayasa'nın 38. maddesi aleyhe kanunun geçmişe uygulanmasını yasaklamıştır. Ceza normlarının zaman bakımından uygulanmasını düzenleyici nitelikteki bu kural kanunilik ilkesinin bir alt ilkesi olan aleyhe kanunun geçmişe uygulanması yasağı olarak ifade edilmektedir. Suç tarihinden sonra yürürlüğe giren kanunun aynı fiili suç olmaktan çıkarması veya aynı suç için daha hafif bir ceza öngördüğü durumlarda ise diğer bir alt ilke olan lehe kanunun uygulanması ilkesi gündeme gelmektedir.*

Aleyhe kanunun geçmişe uygulanması yasağından farklı olarak lehe kanunun uygulanması ilkesine ilişkin bir hükme Anayasa'nın 38. maddesinde açıkça yer

136 Gözler, *Türk Anayasa...*, s. 1351.

137 a.k., s. 1351.

138 Özbudun, *Türk Anayasa...*, s. 432.

139 a.k., s. 432.

140 Tanör – Yüzbaşıoğlu, *1982 anayasasına...*, s. 569.

verilmemiştir. Bununla birlikte aynı maddede suç için mutlaka fiilin işlendiği zaman yürürlükte olan kanunun öngördüğü cezanın verilmesi yönünde bir kural da bulunmamaktadır.

Suç nedeniyle başta hürriyeti bağlayıcı cezalar olmak üzere uygulanan çeşitli ceza ve güvenlik tedbirleri temel hak ve özgürlüklere müdahale oluşturduğundan Anayasa, cezayı ağırlaştırın kanunun yürürlük tarihinden önce işlenmiş suçlara uygulanmasını açık biçimde yasaklamıştır. Hukuki belirliliğin ve hukuk güvenliğinin bir sonucu olarak bu yasak, aynı zamanda suçun işlendiği tarihteki kanuna göre lehe olan sonraki kanunun uygulanmasını da gerekli kılmaktadır. Zira işlendiği tarihte suç sayılan bir fiilin daha sonra yürürlüğe giren kanun ile suç olmaktan çıkarılması veya ilga edilen kanuna nazaran anılan suç fiiline daha hafif bir ceza öngörülmesi durumunda mülga kanunun aleyhe hükümlerinin uygulanmaya devam edileceğinin kabul edilmesi, suçların ve cezaların ancak kanunla belirleneceğini emreden suç ve cezaların kanuniliği ilkesi karşısında bireylerin objektif olarak bekleyemeyecekleri, dolayısıyla öngöremeyecekleri bir ceza ile cezalandırılmaları sonucunu doğuracaktır. Bunun ceza hukuku alanında kişilerin hukuki güvenliklerini anayasal güvenceye bağlamayı amaç edinen suç ve cezaların kanuniliği ilkesi ile bağdaştırılması mümkün değildir. Öte yandan lehe kanunun geçmişe uygulanması hukuk devletiyle bağlantılı olarak adalet ve hakkaniyet ilkelerinin de bir gereğidir. Gelişen sosyal düzen ve değişen toplumsal ihtiyaçlar karşısında artık suç olmadığı kabul edilen veya daha hafif ceza öngörülen bir fiilin yalnızca daha önce işlenmiş olması nedeniyle daha ağır bir yaptırıma tabi tutulması adalet ve hakkaniyet ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. Tüm bu hususlar birlikte değerlendirdiğinde ceza yargılamasında lehe kanun uygulamasının Anayasa'nın 38. maddesinde düzenlenen suçta ve cezada kanunilik ilkesi kapsamında anayasal bir zorunluluk olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.¹⁴¹

Özetle Anayasa Mahkemesi ilgili iptal kararlarında, yasama organı tarafından çıkarılan kanun ile lehe kanunun geçmişe uygulamasının kısıtlanmasının Anayasanın 2. ve 38. maddeleri gereğince anayasaya aykırı olduğuna hükmetmiştir. Yasama organı tarafından bir kanun hükmü ile, lehe olan kanunun geçmişe uygulanmasının kısıtlanmasının anayasaya aykırı olduğu tespiti yapıldığına göre failin lehine durum yaratan Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarının mutlak surette geriye yürütülmesi gerektiği çıkarımında bulunmak mümkündür.

2.4.2. Değerlendirme

Anayasa hukukçularının geneli, failin lehine durum yaratan iptal kararlarının geriye yürüyüp yürümeyeceği konusunda ceza kanunundaki hükümlere atıf yaparak

141 AYM, 11.04.2019 tarih ve 2019/9 Esas 2019/27 Karar, R. G. Tarih-Sayı: 17.05.2019-30777; AYM, 14.01.2021 tarih ve 2020/81 Esas 2021/4 Karar, R. G. Tarih-Sayı: 16.03.2021-31425; AYM, 21.04.2022 tarih ve 2020/87 Esas 2022/44 Karar, R. G. Tarih-Sayı: 02.08.2022-31911; AYM, 25.06.2020 tarih ve 2020/16 Esas 2020/33 Karar, R. G. Tarih-Sayı: 19.08.2020-31218.

çözüm üretilmesini önermektedir. Ancak ortada açıkça anayasa hükmü ile ceza hukukunun temel ilkelerinden birine yer verildiği ceza kanunu hükmü arasında çatışma söz konusudur. Ceza hukukçularının bir kısmı ve Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 153/5. maddesinin uygulanmasının, lehe kanunun geçmişe yürümesi bakımından geçersiz olduğunu ifade etmekte ve bunun gerekçesi olarak da Anayasa'nın 2. ve 38. maddelerini göstermektedirler. Ancak böyle bir kabul, anayasada yer almayan “*lehe kanun geçmişe yürür ilkesi*”nin yorum yoluyla anayasaya eklenmesi anlamına gelebilecektir. Ayrıca Anayasa'nın 153/5. maddesi özel hüküm niteliğinde olduğundan iki anayasa hükmünün çatıştığı hallerde öncelikli olarak özel hükmün uygulanması gerekir.

Esasında lehe kanunun geçmişe uygulanması yönünden Anayasa'nın 153/5. maddesini etkisiz kılan Anayasa'nın 13. maddesidir; ilgili maddede temel hak ve hürriyetlerin ancak kanunla sınırlanabileceği hüküm altına alınmıştır.¹⁴² Devletin cezalandırma faaliyeti esasında bireylerin temel hak ve özgürlüklerine müdahale anlamı taşır. Suçun işlenmesi ile birlikte devletin bireyler üzerinde cezalandırma hakkı doğar. Devlet cezalandırma hakkını bağımsız mahkemeler aracılığıyla kullanır ve suçun işlenmesiyle birlikte devlet ile birey arasında kurulan cezalandırma ilişkisi ancak verilen cezanın infazı ile son bulur. Suçun işlenmesinden, cezanın infazına kadar olan süreçte devlet ve bireyler kanunun çizdiği sınırlar içerisinde hareket etmek zorundadır. Kanunlar hem bireyi hem de devleti bağlamakta ve sınırlandırmaktadır. Bireyin cezalandırılması, başka bir ifade ile hürriyetinin kısıtlanması için muhakkak dayanak olan bir kanuna ihtiyaç vardır. Bir davranış kanun hükmü ile suç haline getirilmediği sürece bireyin hürriyeti kısıtlanamaz. Bireyin hürriyetinin kısıtlanmasına dayanak olan kanunun, suçun işlenmesinden, infaz tamamlanıncaya kadar yani cezalandırma ilişkisinin sona erdiği ana kadar geçerli ve yürürlükte olması gerekir. İnfaz aşamasında, kişinin cezalandırılmasına yol açan dayanak kanun yürürlükten kaldırılmışsa verilen cezanın infaz edilmesi mümkün değildir;¹⁴³ zira bir hürriyet ancak kanunla kısıtlanabilir. Ayrıca bir kişi hakkında iki farklı kanun hükmünün uygulanması ihtimali varsa kişi özgürlüğünü en az kısıtlayan yani lehe olan kanunun esas alınıp uygulanması gerekir. Böyle düşünüldüğünde Anayasa Mahkemesinin bir suçu ortadan kaldıran ya da fail lehine cezanın azaltılması sonucunu doğuran iptal kararının, kesinleşmemiş ya da kesinleşmekle birlikte henüz tamamıyla infaz edilmemiş hükümlere etki etmesi gerekir. Özetle Anayasa'nın 13. maddesi, lehe kanunun geçmişe yürümesi yönünden Anayasa'nın 153/5. maddesini etkisiz kılmaktadır.

142 Anayasa'nın 13. maddesine göre; “*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir...*”

143 Bkz. Katoğlu, *Ceza Kanunlarının...*, s. 264.

2.5. Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı ile Bir Suçun Tamamen Ortadan Kaldırılmış Olması ya da Belirli Davranışlara Karşılık Gelen Suçların Cezalarının Hafifletilmesi

2.5.1. Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı İle Bir Suçun Tamamen Ortadan Kaldırılmış Olması

Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu iptal kararıyla bir davranışın suç olmaktan çıkarılması mümkündür.

765 sayılı TCK'nın yürürlükte olduğu dönemde 237. maddenin 4. fıkrasında düzenlenen suçun iptali için Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunulmuştu. İlgili fıkrada, resmi evlenme akdi olmadan dini nikah ile evlenme suç olarak kabul edilmekteydi.¹⁴⁴ Söz konusu suçun anayasaya aykırı olduğu iddiası ile yerel mahkemece ilgili hükmün iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulmuştur. Anayasa Mahkemesi, resmi nikah yapılmasının kadının sosyal konumunu güçlendirdiğini ve aileyi, kadını, çocukları koruduğunu; zira resmi nikah ile birlikte kadınların ve çocukların Türk Medeni Kanunu'nun getirdiği koruma şemsiyesinin altına girdiklerini belirtmiş, söz konusu suçun anayasadaki eşitlik ilkesine ve inanç özgürlüğüne aykırı olmadığına hükmederek iptal istemini reddetmiştir.¹⁴⁵

Aynı suç tipine 5237 sayılı TCK'nın 230. maddesinin 5. ve 6. fıkralarında yer verilmişti. İlgili hükmün 5. fıkrasında, resmi nikah olmaksızın evlenmenin dinsel törenini yapan taraflar; 6. fıkrasında ise bu dini töreni yaparak kişileri evlendiren kimseler cezalandırılmaktaydı. Yerel mahkemece her iki fıkranın da iptali istemi ile yeniden Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunulmuştu.¹⁴⁶ Bu sefer Anayasa Mahkemesi ilgili suçların, kişilerin özel hayatlarına, din ve inanç özgürlüğüne ölçsüz şekilde müdahale ettiğine kanaat getirerek her iki fıkrada düzenlenen suçların anayasaya aykırı nitelikte olduğuna hükmedip iptallerine karar vermiştir.¹⁴⁷

144 Anayasa'nın 174. maddesinde; “İnkılap kanunlarının, Anayasa'nın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümleri, Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılabilir ve yorumlanamaz.” hükmüne yer verilmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 17.12.2013 tarih ve 2013/14-561 Esas 2013/619 Karar sayılı ilamında, Türk Ceza Kanunu'nun 230. maddesinin 5. ve 6. fıkralarında düzenlenen hükmün, inkılap kanunlarında yer alan suçlardan olduğu ifade edilmiştir. Yargıtay bu kararında Anayasa'nın 174. maddesinin 4. fıkrasına dayanmıştır; ilgili hükme göre; *17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medeni nikah esası ile aynı kanunun 110 uncu maddesi hükmü*” inkılap kanunudur. Anayasa Mahkemesi her iki iptal başvurusunda, TCK'nın 230 maddesinin 5. ve 6. maddelerinde yer alan suçların inkılap kanunlarında yer alan suçlardan olup olmadığına ilişkin bir değerlendirme yapmamış ve ikinci başvuruda ilgili hükümleri anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir.

145 AYM, 24.11.1999 tarih ve 1999/27 Esas 1999/42 Karar, R. G. Tarih-Sayı: 02.05.2002-24743.

146 Anayasanın 152. maddesinin 5. fıkrasında; “Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunamaz” hükmü yer almaktadır.

147 AYM, 27.05.2015 tarih ve 2014/36 Esas 2015/51 Karar, R. G. Tarih-Sayı: 10.06.2015-29382.

Anayasa Mahkemesinin kararı ile resmi nikah yapmadan dinsel tören ile evlenmek suç olmaktan çıkmıştır. Geçmişte bu suçtan mahkumiyet alan kişiler yönünden iptal kararının geriye yürüyeceği Yargıtay tarafından kabul edilmektedir. 148 Yargıtay istikrar kazanan kararlarında, iptal kararından önce verilen ancak kesinleşmeyen mahkumiyet kararlarının, Anayasa Mahkemesi kararı ile eylemin suç olmaktan çıkarıldığı gerekçesiyle, bozulmasına ve sanıkların beraat etmesi gerektiğine hükmetmektedir.¹⁴⁹

Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu iptal kararıyla bir davranışın suç olmaktan çıkarılmasının kesinleşmiş hükümlere etkisinin ne olacağını tespit etmek gereklidir.

Anayasa Mahkemesince bir ceza hükmü iptal edildiğinde, iptal kararlarının kesinleşmiş hükümler üzerinde etki doğurmayacağı savunulmuştur.¹⁵⁰ Diğer bir görüşe göre ise kural olarak, Anayasa Mahkemesinin iptal kararları kesinleşmiş mahkeme kararlarını etkilemez;¹⁵¹ ancak ceza mahkumiyetlerinde kuraldan ayrılması gereklidir;¹⁵² Anayasa Mahkemesinin iptal kararının hükümlü lehine sonuç doğurması halinde, kesinleşmiş mahkumiyetlere de etki etmelidir.¹⁵³

Aliefendioğlu'na göre, mahkumiyetin dayandığı kuralın iptali ile davranışın suç olmaktan çıkması durumunda ceza, genel af kanununda olduğu gibi bütün sonuçları ile ortadan kalkar.¹⁵⁴ Hatta iptal kararıyla bir eylem suç olmaktan çıkarılıyorsa, cezanın sadece infazının değil, hukuksal sonuçları da kendiliğinden kalkar.¹⁵⁵

Yargıtay istikrar kazanan kararlarında, Anayasa Mahkemesinin bir suçu ortadan kaldıran iptal kararlarının, iptal edilen suç nedeniyle verilen kesinleşmiş önceki mahkumiyetleri, hiçbir ek karara ihtiyaç duyulmaksızın kendiliğinden kalkmasına sebep olacağına işaret etmektedir.¹⁵⁶

148 Yargıtay 8. Ceza Dairesi 01.07.2021 tarih ve 2021/11246 Esas 2021/17195 Karar; Yargıtay 8. Ceza Dairesi 03.03.2020 tarih ve 2019/20519 Esas 2020/10736 Karar.

149 Yargıtay 8. Ceza Dairesi 01.07.2021 tarih ve 2021/11246 Esas 2021/17195 Karar; Yargıtay 8. Ceza Dairesi 10.03.2020 tarih ve 2019/19139 Esas 2020/11196 Karar; Yargıtay 8. Ceza Dairesi 17.12.2019 tarih ve 2017/17011 Esas 2019/15121 Karar. Yargıtay'ın yorumunun anayasaya aykırı ancak ceza kanunlarının zaman bakımında uygulanmasında geçerli olan temel ilkelere uygun olduğu belirtilmektedir. Bkz. Hakeri, *Ceza Hukuku...*, s. 79.

150 Demirbaş, *Ceza Hukuku...*, s. 136.

151 Demirörs, *Anayasa Mahkemesi...*, s. 81.

152 Aliefendioğlu, "Anayasa Mahkemesi'nce...", s. 9.

153 Bkz. Demirörs, *Anayasa Mahkemesi...*, s. 81.

154 Aliefendioğlu, "Anayasa Mahkemesi'nce...", s. 9.

155 a.k., s. 8.

156 Bkz. Yargıtay 3. Ceza Dairesi 12.12.2019 tarih ve 2019/16879 Esas 2019/22838 Karar: "tekrüre esas alındığı belirtilen ilama konu suç olan, TCK'nın 230/5. maddesinde düzenlenen 'Resmi Nikahtan Önce Dinsel Tören' suçunun, 10.06.2015 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Anayasa Mahkemesinin 27.05.2015 tarih ve 2014/36 Esas, 2015/51 Karar sayılı kararı ile iptal edilerek suç olmaktan çıkarılmış olması karşısında tekrüre esas alınmayacağı gözetilmeyerek"; ayrıca bkz. Yargıtay 3. Ceza Dairesi 21.12.2020 tarih ve 2020/15481 Esas 2020/19702 Karar; Yargıtay 3. Ceza Dairesi 03.12.2019 tarih ve 2019/15393 Esas 2019/22149 Karar; Yargıtay 3. Ceza Dairesi 30.05.2019 tarih ve 2019/3906 Esas 2019/12105 Karar; Yargıtay 3. Ceza Dairesi 27.03.2017 tarih ve 2016/9188 Esas 2017/3379 Karar.

Bir davranışı suç olmaktan çıkararak Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarının kesinleşmiş mahkumiyetlere etki etmesi gerekir. Kesinleşmiş mahkumiyetin infaz edilmiş olması ya da henüz infazının gerçekleşmemiş olması arasında fark yoktur. İnfazı henüz yapılmamışsa, mahkumiyet kararı veren mahkemeden lehe kanun uyarlamasının yapılması ve infazın durdurulması talep edilebilecektir. Kesinleşmiş karar infaz edilmiş ise, Anayasa Mahkemesinin iptal kararı ile birlikte anayasaya aykırı olduğu kabul edilen suçtan dolayı verilen mahkumiyete ilişkin adli sicil ve arşiv kayıtları, talep aranmaksızın tamamen silinecektir;¹⁵⁷ bir davranışı suç olmaktan çıkararak Anayasa Mahkemesinin iptal kararının kesinleşmiş ve infaz edilmiş mahkumiyetlere etki etmesi için ayrıca mahkeme kararına ihtiyaç yoktur. Bir davranışı suç olmaktan çıkararak Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarının, genel ahtan da öte sonuç doğurduğunu söylemek mümkündür.

Bu açıklamaların, yürürlük süresi belirsiz, süreklilik arz eden ceza kanunları yönünden geçerli olduğunda şüphe yoktur. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi kararı ile geçici ya da süreli kanun niteliğindeki bir ceza hükmü iptal edilerek yürürlükten kaldırıldığında failin lehine olarak geriye doğru uygulama yapılmasının mümkün olmadığı ifade edilmektedir.¹⁵⁸ Ancak bu görüş kabul edilemez; zira nasıl ki istisnai kanun niteliğindeki bir ceza hükmünde yapılan lehe değişiklik geçmişe yürüyorsa; fail lehine bir durum yaratan istisnai kanun niteliğindeki bir ceza hükmünün iptali kararı da geçmişe yürümelidir.

2.5.2. Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı İle Belirli Davranışlara Karşılık Gelen Suçların Cezalarının Hafifletilmesi

Kanun açıkça zaman bakımından uygulanma kuralı koymuşsa mahkeme ve hakimlerin buna uyması gerekir; bununla birlikte açıkça konan kuralın Anayasa’ya aykırı yanı bulunabilir.¹⁵⁹ Örneğin Ceza Muhakemesi Kanunu’nda değişiklik yapan 7188 sayılı Kanunla “*basit yargılama*” ve “*seri muhakeme*” usulleri kabul edilmiş, aynı yasanın 31. maddesinin 1. fıkrasının d bendi ile, kovuşturma evresine geçilmiş, hükme bağlanmış veya kesinleşmiş dosyalarda “*basit yargılama*” usulü ile “*seri muhakeme*” usulünün uygulanmayacağı hüküm altına alınmıştır.¹⁶⁰

Yukarıda belirtildiği üzere Anayasa Mahkemesi, “*basit yargılama*” ve “*seri muhakeme*” ile ilgili kararlarında, “*kovuşturma evresine geçilmiş, hükme bağlanmış*” dosyalar yönünden ilgili yargılama usullerinin uygulanmasını yasaklayan hükümleri iptal etmiştir. Yasama organının bile yetkisi bu yönüyle sınırlandırılmışken, bir

157 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu’nun 12. maddesinin 2. fıkrası.

158 Öztürk - Erdem, *Uygulamalı Ceza...*, s. 128.

159 Akıllıoğlu, “Yasaların (Anayasa...)”, s. 281.

160 Her ne kadar “*basit yargılama*” ve “*seri muhakeme*”ye ilişkin düzenlemeler ceza muhakemesi kanununda yer alsın da, söz konusu usullerin failin cezasından indirim sağladığı göz önünde bulundurulduğunda maddi ceza hukukuna ilişkin yönlerinin bulunduğunu söylemek gerekir

davranışı suç olmaktan çıkarmamakla birlikte fail lehine bir durum oluşturan Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarının geriye yürüyeceğini söylemek gerekir.

Nitekim Yargıtay, Anayasa Mahkemesinin “*basit yargılama*” ve “*seri muhakeme*”ye ilişkin iptal kararlarının neticeleri itibariyle maddi ceza hukukuna ilişkin ve failin lehine sonuç doğuracak nitelikte olduğunu belirterek iptal kararının geriye yürümesi gerektiğine hükmetmektedir.¹⁶¹ İptal kararları, sadece bu muhakeme şekillerinin “*kovuşturma evresinde*” ya da “*hükme bağlanmış*” davalara etki etmesini yasaklayan hükümler yönündedir. Bu muhakeme şekillerinin kesinleşmiş hükümlere uygulanmayacağını öngören kanun hükmü iptal edilmediğinden iptal kararları, ilgili kanun gereği infaz edilip edilmediği fark etmeksizin kesinleşmiş hükümleri etkilememektedir.¹⁶²

Anayasa Mahkemesinin iptal kararının kesinleşmiş hükümlere etkisini değerlendirirken ikili bir ayrıma gidilmesi gerekir: Kesinleşmiş hüküm infaz edilmemiş ise iptal kararı geriye yürür ve infaz aşamasında failin lehine olan hüküm uygulanır. Anayasa Mahkemesinin iptal kararı fail lehine bir durum yaratmış ve hüküm kesinleşip infaz edilmiş ise artık kesin hükme etki etmemesi gerekir. Böyle bir çözüm, TCK’nın 7. maddesindeki düzenleme dikkate alındığında en uygun olandır. Cezada indirim sağlaması nedeniyle bir iptal kararının kesinleşmiş ve infaz edilmiş çok sayıda dava dosyasına uygulanması hem çok zor hem de hukuki istikrar ilkesini zedeler nitelikte olacaktır.

Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarının kesinleşmiş mahkeme kararlarına dahi etki edeceği ve yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebileceği ifade edilse de¹⁶³ CMK’daki yargılamanın yenilenmesine ilişkin düzenleme dikkate alındığında bunun mümkün olmadığını söylemek gerekir. Sadece vatandaşların bireysel başvurularında, Anayasa Mahkemesince hak ihlali kararı verilmiş ise yargılamanın yenilenmesi mümkündür.¹⁶⁴ Yine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bireysel başvurularda vermiş olduğu hak ihlali kararları yargılamanın yenilenmesi sebebidir.¹⁶⁵ Anayasa

161 Yargıtay 8. Ceza Dairesi 18.10.2022 tarih ve 2021/11984 Esas 2022/14844 Karar; Yargıtay 8. Ceza Dairesi 18.10.2022 tarih ve 2021/12360 Esas 2022/14739 Karar; Yargıtay 8. Ceza Dairesi 26.09.2022 tarih ve 2020/534 Esas 2022/12935 Karar; Yargıtay 10. Ceza Dairesi 28.09.2022 tarih ve 2020/9562 Esas 2022/9699 Karar; Yargıtay 10. Ceza Dairesi 22.09.2022 tarih ve 2020/10032 Esas 2022/9490 Karar; Yargıtay 9. Ceza Dairesi 14.09.2022 tarih ve 2021/16474 Esas 2022/7799 Karar; Yargıtay 3. Ceza Dairesi 21.12.2020 tarih ve 2020/15481 Esas 2020/19702 Karar.

162 İptal kararının sadece hükme bağlanmış ve kesinleşmemiş kararlara etki edeceğine ilişkin ilamlar için bkz. Yargıtay 9. Ceza Dairesi 14.09.2022 tarih ve 2021/5369 Esas 2022/7790 Karar; Yargıtay 11. Ceza Dairesi 06.07.2022 tarih ve 2022/5156 Esas 2022/14122 Karar; Yargıtay 4. Ceza Dairesi 26.10.2020 tarih ve 2016/17184 Esas 2020/13597 Karar.

163 Uluer, “Anayasa Mahkemesi...”, s. 520; “*iptal kararı işlenen eylemin cezasının azalmasını sağlar nitelikteyse infaz lehe olan düzenlemeye göre yapılır ve infaz aşamasında hükümlünün yargılamanın yenilenmesini isteme hakkı vardır.*”; ayrıca bkz. Yılmaz, İdare Hukuku..., s. 54; farklı görüş için bkz. Azrak, “Anayasa Mahkemesi...”, s. 167.

164 Bkz. 6216 sayılı “*Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun*”un 50/2. maddesi.

165 Bkz. CMK’nın 311/1-f maddesi.

Mahkemesinin bir normu iptal etmesinin yargılamanın yenilenmesi sebebi kabul edilebilmesi için Alman Ceza Muhakemesi Kanununda olduğu gibi açık bir hükme ihtiyaç bulunmaktadır.¹⁶⁶

SONUÇ

Anayasa Mahkemesinin bir ceza hükmünü iptal ettiğinde, failin lehine bir hukuki durum oluşmuşsa iptal kararının geriye yürütmesi gerekir. Her ne kadar Anayasa’da, “*iptal kararları geriye yürümez*” şeklinde bir hüküm yer alsaydı ve hüküm açıkça TCK’nın 7. maddesi ile çelişki içerisinde olsa da Anayasa’nın başlangıç hükümleri, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına ilişkin getirilen kurallar ve Anayasa’nın 2 ile 38. maddeleri birlikte düşünüldüğünde, failin lehine olan iptal kararlarının geriye doğru uygulanmasının kabulü gerekir. Ancak bu hususların da ötesinde iptal kararlarının geriye yürütmesindeki en temel neden Anayasa’nın 13. maddesinde yer alan “*temel hak ve özgürlüklerin ancak kanunla sınırlanabileceği*”ne ilişkin hükümdür. Anayasa Mahkemesinin iptal kararı ile bir suç tamamen ortadan kalkmışsa; artık o hükme dayanarak bir cezanın infaz edilmesi mümkün değildir. Yine failin cezasında indirim sağlayan bir iptal kararı da geriye yürümelidir; zira aynı olaya iki farklı hükmün uygulanması ihtimali doğduğunda, failin temel hak ve özgürlüklerinin en az sınırlandırılan yani lehine olan hüküm uygulanmalıdır.

Yukarıda ifade edildiği üzere bazı ülke kanunlarında lehe olan ceza kanunu değişiklikleri kesinleşmiş hükümlere etki etmemektedir. TCK’daki düzenleme esas alındığında Türk hukukunda lehe olan kanun değişikliklerinin kesinleşmiş hükümlere etki edeceğinin kabulü gerekir. Ancak burada bir ayırım yapılması gerekir. Lehe olan kanun değişikliği bir davranışa karşılık gelen suçu tamamen ortadan kaldırmış ise, kesinleşerek infaz edilmiş hükümlere bile etki eder. Ancak lehe kanun değişikliği sadece cezada azalma sağlamış ise sadece kesinleşmiş fakat cezası infaz edilmemiş hükümlere etki etmesi gerekir. Eğer hüküm kesinleşerek infaz edilmiş ise uyarlama yargısı ile yeniden hüküm kurulması mümkün olmamalıdır. TCK’nın 7. maddesindeki düzenleme bu şekilde anlaşılmalıdır. Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu iptal kararı bağlamında düşünüldüğünde, iptal kararı bir davranışa karşılık gelen suçu tamamen ortadan kaldırmış ise kesinleşerek infaz edilmiş hükümlere de etki gösterir ve mahkumiyetler tüm neticeleri ile ortadan kalkar; ayrıca bunun tespiti için mahkeme kararına ihtiyaç yoktur. Bununla birlikte iptal kararı faile verilecek cezada indirim yapılmasını sağlayıcı nitelikte ise tüm yargı yolları tüketilerek kesinleşmiş ancak infaz edilmemiş hükümlere etki etmesi; kesinleşmiş ve ayrıca infaz edilmiş hükümlere ise etki etmemesi gerekir.

166 Bkz. Alman Ceza Muhakemesi Kanunu’nun (StPO) 359/5. maddesi: “*Tek başına veya daha önce ileri sürülmüş delillerle birlikte sanığın beraat ettirilmesi veya hakkında daha lehe bir kanunun uygulanmasını sağlamak suretiyle daha az cezaya hükmedilmesi veya güvenlik tedbirleri konusunda ilkinden esaslı şekilde farklı bir karar verilmesinin gerekçesini teşkil eden yeni olay veya deliller gösterilirse.*”; ilgili hüküm ve çevirisi için bkz. Feridun Yenisey vd., *Alman Ceza Muhakemesi Kanunu (StPO)*, Beta Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul, 2020, s. 446.

KAYNAKÇA

- Aliefendioğlu, Yılmaz, “Anayasa Mahkemesi’nce Verilen İptal Kararlarının Zaman İçinde Etkisi”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 23, S. 3.
- Aliefendioğlu, Yılmaz, “Türk Anayasa Yargısında İptal Davası ve İtiraz Yolu”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 1, S. 1.
- Aliefendioğlu, Yılmaz, “Yönetmel ve Anayasal Yargıda Yokluk”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 28, S. 2.
- Artuk, Mehmet Emin, Gökçen, Ahmet, Alşahin, M. Emin ve Çakır, Kerim, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, 11. Baskı, Ankara, 2017.
- Azrak, Ülkü, “Anayasa Mahkemesi İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 1, S. 1.
- Can, Osman, “*Anayasa Yargısında Yokluk*”, Prof. Dr. Ergun Özbudun’a Armağan C. II, Yetkin Yayınları, Ankara, 2008.
- Centel, Nur, Zafer, Hamide ve Çakmut, Özlem, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, Beta Yayınevi, 11. Bası, İstanbul, 2020.
- Demirbaş, Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, 8. Baskı, Ankara, 2012.
- Demirörs, Mehtap, *Anayasa Mahkemesi İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği Sorunu*, Astana Yayınları, Ankara, 2020.
- Dönmezer, Sulhi ve Erman, Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt I*, Der Yayınları, 14. Bası, İstanbul, 2016.
- Erem, Faruk, Danışman, Ahmet ve Artuk, Mehmet Emin, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, 14. Baskı, Ankara, 1997.
- Gözler, Kemal, *Türk Anayasa Hukuku*, Ekin Yayınevi, 4. Baskı, Bursa, 2021.
- Hafizoğulları, Zeki ve Özen, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, US-A Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara, 2017.
- Hakeri, Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, 19. Baskı, Ankara, 2016.
- Hilgendorf, Eric ve Valerius, Brian, *Alman Ceza Hukuku Genel Kısım*, (Çev. Salih Oktar), Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.
- İçel, Kayıhan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2016.

- Katoğlu, Tuğrul, *Ceza Kanunlarının Zaman Yönuinden Uygulanması*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008.
- Onar, Erdal, *Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Siyasal ve Yargısal Denetimi ve Yargısal Denetim Alanında Ülkemizde Öncüler*, Ankara, 2003.
- Özbek, Veli Özer, Doğan, Koray ve Bacaksız, Pınar, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, 10. Baskı, Ankara, 2019.
- Özbudun, Ergun, *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, 21. Baskı, Ankara, 2021.
- Öztürk, Bahri ve Erdem, Mustafa Ruhan, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, Seçkin Yayınevi, 13. Baskı, Ankara, 2013.
- Rossi, Paolo, “*Ceza Kanunlarının Anayasaya Aykırılığının Kontrolü*”, (Çev. Öztekin Tosun), *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 29, S. 1-2.
- Soyaslan, Doğan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Yetkin Yayınevi, 7. Baskı, Ankara, 2016.
- Şahbaz, İbrahim, “*Anayasa Mahkemesi Kararlarında Yokluk*”, Prof. Dr. Yılmaz Aliefendioğlu’na Armağan, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009.
- Taner, Tahir, *Ceza Hukuku Umumi Kısım*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1953.
- Tanör, Bülent ve Yüzbaşıoğlu, Necmi, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, Beta Yayınevi, 20. Baskı, İstanbul, 2020.
- Teziç, Erdoğan, *Anayasa Hukuku*, Beta Yayınevi, 25. Baskı, İstanbul, 2021.
- Toroslu, Nevzat, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, Savaş Yayınevi, 18. Baskı, Ankara, 2012.
- Uluer, Yıldırım, “*Anayasa Mahkemesi İptal Kararları Geri Yürür*”, Bahri Savcı’ya Armağan, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1988.
- Yenisey, Feridun ve Plagemann, Gottfried, *Alman Ceza Kanunu*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009.
- Yenisey, Feridun, Oktar, Salih ve Oktar, Ayla, *Alman Ceza Muhakemesi Kanunu (StPO)*, Beta Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul, 2020.
- Yılmaz, Halit, *İdare Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi İptal Kararlarının Zaman İçindeki Etkisi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.
- Zafer, Hamide, *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75*, Beta Yayınevi, 4. Bası, İstanbul, 2015.

Mahkeme Kararları

Anayasa Mahkemesi, 17.09.1992 tarih ve E.1992/26, K.1992/48, R. G. Tarih-Sayı: 29.11.1992-21420.

Anayasa Mahkemesi, 24.11.1999 tarih ve E.1999/27, K.1999/42, R. G. Tarih-Sayı: 02.05.2002-24743.

Anayasa Mahkemesi, 27.05.2015 tarih ve E.2014/36, K.2015/51, R. G. Tarih-Sayı: 10.06.2015-29382.

Anayasa Mahkemesi, 11.04.2019 tarih ve E.2019/9, K.2019/27, R. G. Tarih-Sayı: 17.05.2019-30777.

Anayasa Mahkemesi, 25.06.2020 tarih ve E.2020/16, K.2020/33, R. G. Tarih-Sayı: 19.08.2020-31218.

Anayasa Mahkemesi, 14.01.2021 tarih ve E.2020/81, K.2021/4, R. G. Tarih-Sayı: 16.03.2021-31425.

Anayasa Mahkemesi, 21.04.2022 tarih ve E.2020/87, K.2022/44, R. G. Tarih-Sayı: 02.08.2022-31911.

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 12.12.2019 tarih ve E. 2019/16879, K.2019/22838.

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 21.12.2020 tarih ve E.2020/15481, K.2020/19702.

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 03.12.2019 tarih ve E.2019/15393, K.2019/22149.

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 30.05.2019 tarih ve E.2019/3906, K.2019/12105.

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 27.03.2017 tarih ve E.2016/9188, K.2017/3379.

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 21.12.2020 tarih ve E.2020/15481, K.2020/19702.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 26.10.2020 tarih ve E.2016/17184, K.2020/13597.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 01.07.2021 tarih ve E.2021/11246, K.2021/17195.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 03.03.2020 tarih ve E.2019/20519, K.2020/10736.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 01.07.2021 tarih ve E.2021/11246, K.2021/17195.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 10.03.2020 tarih ve E.2019/19139, K.2020/11196.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 17.12.2019 tarih ve E.2017/17011, K.2019/15121.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 18.10.2022 tarih ve E.2021/11984, K.2022/14844.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 18.10.2022 tarih ve E.2021/12360, K.2022/14739.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 26.09.2022 tarih ve E.2020/534, K.2022/12935.

Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 14.09.2022 tarih ve E.2021/16474, K.2022/7799.

Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 14.09.2022 tarih ve E.2021/5369, K.2022/7790.

Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 28.09.2022 tarih ve E.2020/9562, K.2022/9699.

Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 22.09.2022 tarih ve E.2020/10032, K.2022/9490.

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 06.07.2022 tarih ve E.2022/5156, K.2022/14122.

